

SAVONIA

ammattikorkeakoulu

OPINNÄYTETYÖ - YLEMPI AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
KULTTUURIALA

”MEIÄN BÄNDI”

Musiikkioppilaitoksen ja opettajan pedagogiikan kehittäminen in-
klusion näkökulmasta

TEKIJÄ: Timo Turunto

Koulutusala Kulttuuriala	
Tutkinto-ohjelma Taidepedagogiikan tutkinto-ohjelma	
Työn tekijä Timo Turunto	
Työn nimi "Meiän Bändi" – Musiikkioppilaitoksen ja opettajan pedagogiikan kehittäminen inklusion näkökulmasta	
Päiväys	14.5.2023
Sivumäärä/Liitteet	43/5
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani Iisalmen kansalaisopisto	
<p>Opinnäytetyö on pedagoginen kehittämistyö. Tutkimustehtävänä oli inklusiivisen sisällön kehittäminen Iisalmen kansalaisopistolle. Opinnäytetyössä tarkastelun kohteena on kaksi näkökulmaa: miten oppilaitosta kehitetään inklusiivisemmaksi ja kuinka opinnäytetyön tekijä kehittää omaa toimintaansa inklusiivisena pedagogina. Opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta: käytännön kehittämistyöstä sekä kirjallisesta raportista.</p> <p>Kehittämistyössä toteutettiin bändikurssi kehitysvammaisille aikuisille ihmisille Iisalmen kansalaisopistossa lukuvuonna 2021–2022. Kirjallinen raportti sisältää laadullisen toimintatutkimuksen lähestymistapoja. Tutkimusmenetelmänä käytettiin osallistuvaa havainnointia. Havainnoivan tiedonhankinnan lisäksi tutkimusaineisto koostuu tuntuun suunnitelmista, sähköpostikyselyistä musiikkipedagogeille sekä lähdekirjallisuudesta.</p> <p>Kehittämistyö saavutti konkreettisen tavoitteensa ja bändikurssi jäi Iisalmen kansalaisopiston pysyvään kurssitarjontaan, sekä näkyväksi osaksi toimintaa. Inklusiivisen bändikurssin mallin myötä monipuolistetaan myös musiikkiopiston oppilashakua aikana, jolloin oppilasmäärät ovat vähenemään päin. Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että asenneilmapiiriä ja toimintakulttuuria kehitetään organisaatiokohtaisesti alhaalta ylöspäin. Tämä tarkoittaa opettajien halua luoda sosiaalisia innovaatioita ja halua kehittää omaa ammattitaitoaan, sekä oppilaitosten johtajien asennetta mahdollistaa kyseinen kehitys. Yhdenvertaisen toiminnan kehittämisen myötä tutkijalle ja erilaisten oppijoiden bändille on avautunut mahdollisuus myös kansainväliseen yhteistyöhön. Opinnäytetyö kehitti tutkijaa inklusiivisena pedagogina, sekä toimijana erilaisten oppijoiden parissa. Tutkijan opettajaidentiteetti ja monipuolisten joustavien opetusmenetelmien kehittäminen ja käyttö vahvistuivat kehittämistyön aikana. Yksilölähtöinen pedagogiikka ja vahvat vuorovaikutustaidot syventyivät ja korostuivat entisestään erityisryhmän kanssa työskennellessä.</p>	
Avainsanat inkluisio, inklusiivinen musiikinopetus, saavutettavuus, opetusmenetelmät, musiikkipedagogiikka	

Field of Study Culture	
Degree Programme Master's Degree Programme in Art Pedagogy	
Author Timo Turunto	
Title of Thesis "Our Band" – Development of music school and teacher pedagogy from perspective of inclusion	
Date 14.5.2023	Pages/Appendices 43/5
Client Organisation /Partner Iisalmi Community College	
<p>The thesis is a pedagogical development work. The research task was the development of inclusive content for Iisalmi's Community College. The thesis discusses the task from two perspectives: how to develop the educational institution to be more inclusive and to develop the teaching activities of author an inclusive pedagogy. The thesis consists of two parts: practical development work and a written report.</p> <p>The development work was a band course for adults with developmental disabilities. It was held at Iisalmi Community College in the academic year 2021–2022. The written report includes features of qualitative action research. Participant observation was used as the research method. In addition to observational data acquisition, the research material consists of lesson plans, an e-mail survey for music pedagogues, and literature as source material.</p> <p>The development work achieved its goal and the band course remained in the permanent course offering of Iisalmi Community College, as well as a visible part of the activity. The inclusive band course model also helps the music college's student search at a time when the number of students is decreasing. The results of the thesis show that the attitudinal atmosphere and operational culture are developed from the bottom to the top. This involves the teachers' will to create social innovations and to develop their own professional skills. The attitude of the leaders of educational institutions enables this development. The thesis also opened the opportunity for international cooperation for the author and the band of different kind of learners. The thesis developed the author as an inclusive pedagogue, and taught how to work among different kind of learners, which strengthened the author teacher identity and use of versatile flexible teaching methods during the development work. Individual-oriented pedagogy and strong interaction skills were deepened even more when working with a special group.</p>	
Keywords inclusion, inclusive music education, accessibility, teaching methods, music pedagogy	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
2	INKLUSIIVISUUS MUSIIKKIOPPILAITOKSESSA JA MUSIIKKIPEDAGOGIN TYÖSSÄ.....	8
2.1	Inkluusio	8
2.2	Saavutettavuus	11
2.3	Kehitysvammaisuuden käsite	11
2.4	Monta termiä, yksi päämäärä.....	13
2.4.1	Erityismusiikkikasvatus	13
2.4.2	Musiikin erityispedagogiikka ja musiikin erityisopetus	14
2.4.3	Erilainen oppija.....	14
2.4.4	Oppimäärän ja opetuksen yksilöllistäminen musiikkioppilaitoksissa.....	15
2.5	Bändisoitonopetuksen lähtökohtia	16
3	PEDAGOGISEN KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS	18
3.1	Kehittämistyön tavoite.....	18
3.2	Kehittämistyön tutkimuksellinen näkökulma ja tutkimusaineisto	18
3.3	Eettiset näkökulmat	19
3.4	Oma positio bändikurssin kontekstissa.....	20
4	MEIÄN BÄNDI – BÄNDIKURSSIN TOTEUTUS.....	22
4.1	Bändikurssin suunnittelu.....	22
4.1.1	Bändileiriharjoittelujakso	22
4.1.2	Sähköpostikysely musiikkipedagogeille	23
4.2	Bändikurssin aloitus	24
4.3	Bändikurssin toiminnan kuvaus	26
4.4	Tuntien rakenne, ohjelmisto ja soittimet.....	31
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
5.1	Oppilaitoksen kehittäminen kohti inklusiivista toimintaa	34
5.2	Oman toiminnan kehittäminen inklusiivisena pedagogina.....	36
6	POHDINTA.....	37
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	44
	Liite 1: Tuntisuunnitelmaesimerkkejä	44
	Liite 2: Sähköpostikysely musiikkipedagogeille.....	46

Liite 3: Sähköposti yhteistyön tiedustelusta	47
Liite 4: Sähköposti osallistujamäärän kasvattamisesta	48

1 JOHDANTO

Olen lapsesta asti päässyt nauttimaan kehitysvammaisten ihmisten taidetoiminnasta katsojana, koki-jana ja päässyt myös itse mukaan osallistumaan toimintaan. Olen kokenut kyseisen tekemisen aina elämää syleileväksi, iloa ja valoa tuottavaksi rikkaudeksi. Taide on aitoa, puhdasta energiaa ja rieh-mua. Noin kymmenen vuotta sitten törmäsin pedagogiseen haasteeseen, kun laulutunneilleni tuli kehitysvammaisen varhaisteini. Tilanteessa ei ollut mitään uutta tai outoa, mutta saamani musiikki-pedagogin koulutus ei ollut tarjonnut minkäänlaisia työkaluja erityistä tukea tarvitsevien opetukseen ja tunsinkin olevani aika kädetön pedagogisesti. Tämä jätti muistijäljen, joka kuitenkin vuosien pyör-teissä hautautui.

Alkuperäisen opinnäytetyöni idea oli monitaiteellinen projekti kehitysvammaisten taiteilijoiden kanssa. Esimieheni kuitenkin nosti esille meidän oman oppilaitoksemme kehittämistarpeita keskuste-lussamme opinnäytetyöni aiheesta talvella 2021. Nämä tarpeet olivat opetustarjonnan lisääminen erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille ja tätä myötä inklusiivisen pedagogiikan kehittäminen. Näihin pedagogisiin kehittämistarpeisiin päädyinkin lopulta opinnäytetyössäni etsimään ratkaisuja. Pohdit-tuani millaista toimintaa olisin kykenevä pitämään ja etsittyäni tietoa minkälaista opetusta muissa musiikkioppilaitoksissa on tarjolla, oli itselleni luonnollisin vaihtoehto luoda bändisoitonkurssi.

Näin opinnäytetyöstäni muotoutui työelämälähtöinen pedagoginen kehittämistyö, jonka tarkoitus on kehittää musiikkioppilaitosta kohti inklusiivista toimintaa, sekä omaa toimintaani inklusiivisena peda-gogina. Toteutusympäristönä on Iisalmen kansalaisopisto ja tehtäväni on kehittää saavutettava bän-dikurssi kehitysvammaisille aikuisille lukuvuonna 2021–2022. Iisalmen kansalaisopisto ja musiik-kiopisto ovat monelta osin hallinnollisesti, opettajakunnaltaan sekä toimintaympäristöltään yhtenäisiä oppilaitoksia. Näin ollen inklusiivisten rakenteiden kehittäminen näiden kahden oppilaitoksen puit-teissa on luontevaa.

Tällä vuosituhanalla esteettömyys ja saavutettavuus ovat olleet entistä enemmän keskiössä palve-luiden yhdenvertaisessa järjestämisessä. Tähän velvoittaa myös YK:n vammaisyleissopimus, johon Suomikin on sitoutunut (YK:n vammaisyleissopimus 27/2016, §9). Esteettömyys mahdollistaa ope-tuksen saavutettavuuden ja yhdenvertaisen osallisuuden ja osallistumisen ihmisen erityispiirteistä huolimatta (Kaikkonen 2013, 29). Kurssin toteuttaminen kokeiluryhmänä kansalaisopiston kurssina mahdollisti edullisen hinnoittelun ja sitä myötä paremman taloudellisen saavutettavuuden (OKM 2016, Laes ym. 2018).

Murros kohti inklusiivista musiikinopetusta haastaa musiikkioppilaitoksia niin toimintatavoiltaan ja -ympäristöltään, kuin myös pedagogisesti. Samalla se tarjoaa myös paljon mahdollisuuksia aikana, jolloin oppilasmäärät vähenevät. Tällä vuosituhanalla opetussuunnitelmien uudistukset ovat ohjan-neet musiikkioppilaitoksia kohti inklusiivista toimintakulttuuria ja yksilölähtöistä pedagogiikkaa, sekä muokanneet sitä arvopohjaa jolle opetus perustuu. Opettajakunnalta muutos vaatii entistä enem-män vuorovaikutustaitoja, kykyä mukautua erilaisten yksilöiden opettamiseen erilaisista lähtökoh-dista ja tuen tarpeesta riippuen, sekä laaja-alaiseen oman osaamisen kehittämiseen.

Lähdekirjallisuutena opinnäytetyöni kirjallisessa osiossa käytän kansallisia ja kansainvälisiä tutkimuksia inklusiosta, sekä inklusiivisesta musiikinopetuksesta, erityispedagogiikasta ja erityismusiikkikasvatuksesta. Inklusiota ja sen toteutumista koulumaailmassa on tutkinut muun muassa Suvi Lakkala. Inklusiota musiikinopetuksessa ovat tutkineet esimerkiksi Johanna Hasu (2017 & 2023) ja Elina Vetonen (2016). Inklusion toteutumista musiikkioppilaitoksissa, sekä erityismusiikkikasvatusta ovat tutkineet Tuulikki Laes ja Markku Kaikkonen, sekä Beate Hennenberg. Teoreettisen viitekehyksen opinnäytetyöni kirjallisessa osiossa luovat inklusio, saavutettavuus, kehitysvammaisuuden määritelmät, inklusiivinen pedagogiikka ja sen alla esiintyvä käsitteistö, sekä mitä bändissä soittaminen edellyttää. Osana oman ammattitaidon kehittämistä varten suoritin myös sähköpostikyselyn musiikkipedagogeille.

2 INKLUSIIVISUUS MUSIIKKIOPPILAITOKSESSA JA MUSIIKKIPEDAGOGIN TYÖSSÄ

2.1 Inklusio

Inklusion rattaat ovat olleet hitaat. YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa vuonna 1948 todettiin kaikkien ihmisten tasavertainen ja oikeudenmukainen kohtelu. Inklusiivisen ja yksilölähtöisen opetuksen suuntaviivoja maalattiin isolla pensselillä vuonna 1994 Espanjan Salamancassa. Unescon Salamancan julistuksessa päätettiin jokaisen erityisiä tarpeita omaavan lapsen oikeus koulutukseen tavallisessa koulussa ja yhteiskunnan velvollisuudeksi mahdollistaa se mukauttamalla opetusta ja kouluja vastaamaan yksilöiden tuen tarpeita. (YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948, UNESCO 1994). Suomi on allekirjoittanut ja sitoutunut noudattamaan molempia julistuksia. Inklusiota, sen toimivuutta ja sen toteutustapoja kyseenalaistetaan edelleen, vaikka aikaa Salamancan julistuksestakin on jo vuosikymmeniä (Takala ym. 2020, 15).

Taiteen perusopetuksen (lyhenne: TPO) musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelmaan opetuksen ja oppimäärän yksilöllistäminen tuli vuonna 2002. TPO:n laajan oppimäärän opetussuunnitelman uudistuksessa 2017 yhdenvertaisuus antaa laajan arvopohjan koko uudistukselle ja ohjaa entistä enemmän koulutuksen järjestäjiä toimimaan inklusion, yhdenvertaisuuden ja yksilöllistetyn opetuksen mahdollistajina (OPH 2002, OPH 2017). Musiikkiopistoissa ja kansalaisopistoissa annettava TPO on julkisin varoin rahoitettua yleissivistävää koulutusta, jolloin jo sen velvollisuus on saavutettavuus ja yhdenvertainen musiikinopetus kaikille. Musiikkioppilaitosten tulee olla pedagogisesti yhdenvertaisesti saavutettavia. Esteetön ja saavutettava taiteen perusopetus edesauttaa ihmisten kulttuuristen ja sivistyksellisten perusoikeuksien yhdenvertaista toteutumista (ArtsEqual Laes ym. 2018, 2). Kriittikiä musiikin ja muidenkin taideaineiden perusopetuksen saavutettavuudesta on ilmennyt viime vuosina. On tutkittu, että haasteita opetukseen osallistumiselle asettavat sosiaaliset, fyysiset, taloudelliset ja alueelliset esteet. (Helén 2016, Laes ym. 2018, 14.) Tämä johtaakin musiikkiopistojärjestelmän uudistusta käsitelleen työryhmän mukaan myös pohdintaan, ”koskeeko mahdollisuuksien tasa-arvo ainoastaan tai pääsääntöisesti yhä pienenevää lasten ja nuorten osaa populaatiosta, vai voisiko hyvä musiikkisuhde olla elinikäinen mahdollisuus tulevaisuuden suomalaisessa hyvinvointiyhteiskunnassa” (Laes ym. 2018, 6).

Suomen perustuslaissa todetaan, että ”ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella” (731/1999, 2 luku 6§). Oppilaitoksilla on laissa määritelty velvollisuus antaa opetusta kaikille ja opinnäytetyöni tarkoitus on edistää yhdenvertaista musiikinopetusta. Jokainen yksilö on tasa-arvoinen ryhmän jäsen, jonka erityistarpeet ja haasteet oppilaitoksen täytyy huomioida ja antaa opetusta ihmisen kykyjen ja tarpeiden mukaan, sekä hyväksyä hänet sellaisenaan (Kaikkonen & Laes 2011, 10).

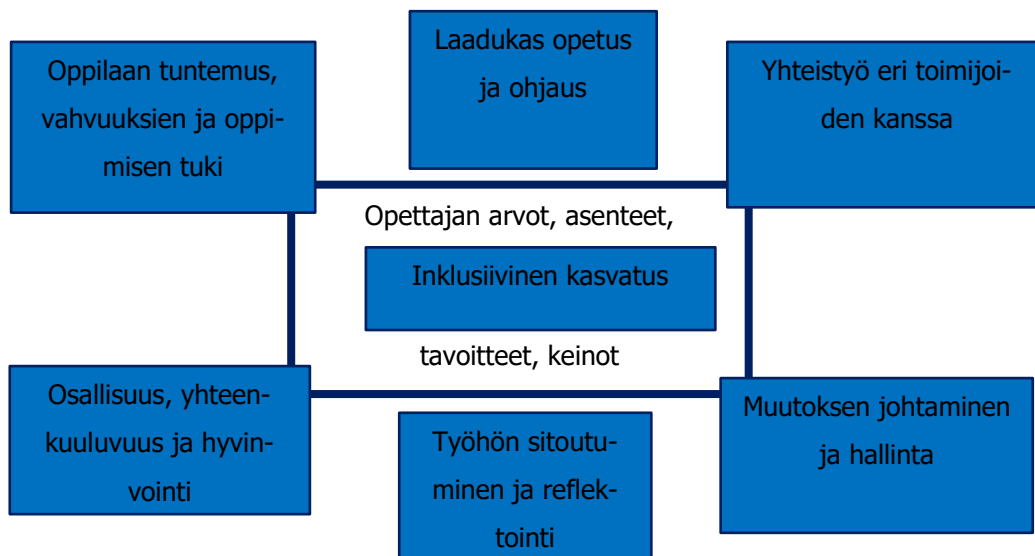
Opetuksen järjestelyn on oltava monimuotoista ja oppimisen oltava mahdollista ihmisen omista lähtökohdista käsin (Takala ym. 2020, 15). Inklusio tarkoittaa kaikkien yhdenvertaista oikeutta kuulua samoihin yhteisöihin erillisten asemasta. Koulutuksen kohdalla kyse on vielä yksinkertaisemmasta asiasta: oppilasta ei eroteta erilliseen laitokseen, tai ryhmään, vaan hän opiskelee muiden kanssa.

Inklusiivinen musiikkikasvatus tarjoaa kaikille tasa-arvoisen mahdollisuuden oppimiseen ja osallisuuteen (Kaikkonen 2013, 34). Inklusioon liittyy keskeisesti saavutettavuus. Jotta palvelu olisi saavutettava, on sen oltava esteetön. Esteettömyydellä tässä yhteydessä tarkoitetaan, että jokainen ihminen voi toimia yhdenvertaisesti, fyysisessä, psyykkisessä ja sosiaalisessa ympäristössä. Esteettömyys on yhtä lailla myös arvojen ja asenteiden muokkaamista. Inklusio muuttaa koulujen toimintakulttuuria, opettajien ja oppilaitosten johtajien asennetta työhön. Ydinajatus on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumisessa. Inklusio koskee kaikkia oppilaita ja koulujen työyhteisöjä ja työkuultuuria. (Takala ym. 2020, 16.) Koska tasa-arvo taiteen perusopetuksessa alkoi saamaan jalansijaa vasta 2000-luvun alussa uusien opetussuunnitelmien myötä, ei musiikinoppimisen tasa-arvo toteudu vielä kaikkialla käytännössä (Kaikkonen 2013, 29). Suunta on hyvä ja asenneilmapiiri muuttunut, mutta se vaatii edelleen opettajan, oppilaitoksen, ja huoltajien tiivistä yhteistyötä ja suunnittelua. Inklusiivinen opettajuus vaatii pedagogilta kykyä ja halua huomioida oppijoiden erilaisuus. Oikeanlainen ja joakaista oppijaa yksilönä palveleva opetustilanne vaatii suunnitelmallisuutta, monipuolisuutta, pedagogista laaja-alaisuutta ja vuorovaikutustaitoja, sekä resursseja. (Kaikkonen 2013, 30.) Oppimisen ja yhteenkuuluvuuden kokemus mahdollistuu, kun oppilastuntemus ja tukitoimet ovat hyvät, sekä moniammatillinen yhteistyö toimii (Takala ym. 2020, 21).

Toisin kuin vaikka peruskoulun luokkahuoneissa, voi inklusion toteuttaminen olla musiikissa helpompaa, kun soittamisen yksilöiminen on helpompi sovittaa yksilön valmiuksia vastaamaan. Tässä auttavat erilaiset teknologiset apuvälineet, yksilöidyt soittimet, kuvionuotit ja erityisopetusmenetelmät (Kaikkonen & Laes 2013, 111.) Myös musiikkiterapian monista muodoista on apua sovellettaessa yksilöllisiä opetusmenetelmiä. Inklusio asettaa pedagogisia haasteita musiikinopettajille yksilöllisen suunnittelun ja toiminnan myötä. Parhaimmillaan tämä haaste kehittää opettajan ja kouluyhteisön lisäksi laajemmin musiikkikasvatuksen didaktiikkaa ja käsityksiä oppimisesta. (Kaikkonen & Laes 2011, 10.) Halu kehittääkin omaa toimintaansa voi olla opettajalle mahdollisuus parempiin työskentelytapoihin, sekä laadukkaampaan opettamiseen (Kaikkonen & Laes 2011, 10). Sosiaaliset innovaatiot vastaavat sosiaalisiin tarpeisiin luomalla uusia palveluita ja kehittävät organisaation rakenteita. Musiikkioppilaitosten opettajat ja johto voivat vastata sosiaalisiin tarpeisiin kehittämällä sisältöä vastaamaan erityisryhmien ja erilaisten oppijoiden tarpeita. (Laes ym. 2018, 16.)

Asenneilmapiirin muutos inklusiiviseen musiikinopetukseen näkyy niin musiikkioppilaitoksissa, kuin myös musiikkipedagogien koulutuksessakin, kun koulutusta antavien tahojen asenne ja reagoiminen on edesauttanut muutosta (Kaikkonen 2013, 33). Wienin musiikkiyliopiston professori Beate Hennenberg on tutkinut ja kirjoittanut paljon inklusiosta musiikkioppilaitoksissa. Wienin musiikkiyliopistossa vuodesta 2010 lähtien toiminut ”All stars inclusive band” on ollut erityismusiikkikasvatuksen keskiössä. Se on mahdollistanut oppimis-, tutkimus- ja kehittämissympäristön ja ammatillisen kasvun alustan inklusiiviselle pedagogiikalle. (Hennenberg 2019.) Opettajien reflektio omasta työstään, sekä kyky mukauttaa opetusta ja toimintatapoja on keskeinen osa inklusiivista opettajuutta (Takala ym. 2020, 27).

Kirjassa *Mahdoton inklusio?* Takala, Äikäs ja Lakkala esittävät inklusiivisen kasvatuksen kehyyksen ja keskeisen sisällön kuviolla (kuvio 1), jossa korostuvat henkilökunnan sitoutuminen yhteisiin sääntöihin, resurssit, oppilaiden monipuolinen huomioiminen, moniammatillinen yhteistyö, monipuolinen tuki, sekä joustavat opetusmenetelmät (Takala ym. 2020, 35).

Kuvio 1. "Inklusiivisen kasvatuksen onnistumisen edellytyksiä" (Takala ym. 2020, 36)

Moniammatillinen yhteistyö voi olla usean opettajan yhteisopettajuutta, tai sitten koostua useasta eri toimijasta. Yhteisopettajuuden yhdistelmiä ja toteutustapoja on monenlaisia. Esimerkiksi musiikki-keskus Resonaari sai alkunsa tavoitteellisen musiikkikasvatuksen pedagogiikan ja musiikkiterapian toimintamallien yhdistämisestä, jotta erilaisilla oppijoilla olisi mahdollisuus musiikinopiskeluun (Laes ym. 2018, 16). Käytännössä yhteisopetus on kahden tai useamman opettajan yhteistyötä ja vastuun jakamista, jonka kautta opettajat voivat vahvistaa yhteistä osaamista omien vahvuksiensa kautta (Takala ym. 2020). Useamman opettajien persoonat ja pedagoginen kokemus voivat monipuolistaa opetusta ja helpottaa haasteiden ratkaisua (Kaikkonen 2009; Kaikkonen & Laes 2013; Kaikkonen, ym. 2020). Myös eri hankkeilla on luotu inklusiivisia yhteistyömalleja. Vuonna 2013 alkanut Floora-hanke on Opetushallituksen moniammatillinen toimenpide luoda yhteistyömalleja kulttuuri- ja sosiaalitoimen välille. Hankkeessa lapsia ja nuoria, jotka taloudellisista tai sosiaalisista syistä jäisivät ulkopuolelle, ohjataan musiikkiopistojen taiteen perusopetukseen pariin. Hanke on pyrkinyt auttamaan muun muassa maahanmuuttajia ja syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. (Amabile, Laes ym. 2018, 16–17.)

Inklusiivisen musiikinopetuksen näkyminen on tärkeää. Alueen asukkailla ja asiakkailta pitäisi olla tieto, millaista opetusta oman alueen musiikkioppilaitoksissa annetaan. Bändikurssin sijoittamisella yleisen sivistystyön oppilaitoksen kurssiksi, oli tarkoitus saavutettavuuden lisäksi tuoda musiikinopiskelun tasa-arvoista harrastusmahdollisuutta ihmisten tietoisuuteen. Musiikkioppilaitosjärjestelmä ei ole pelkästään tulevaisuuden ammattilaisten kasvattamista, vaan myös musiikillisen sivistyksen antamista kaikille. Se ei ole pelkästään erinomaisia yksilötason tasosuorituksia ja musiikin hahmotusai-

neiden pitkäjänteisestä opiskelua, vaan oppimista yksilön lähtökohdista ja tarpeista käsin. Musiikkiopistojen laadun kehitykseen voitaisiin tähdätä tasa-arvon mahdollisuuksien kautta. (Laes ym. 2018.)

2.2 Saavutettavuus

Inklusioajattelu on yhdenvertaisen yhteiskunnan ja saavutettavien palveluiden lähtökohtana (Saavutettavuusopas 2020, 7). Suomen perustuslaissa todetaan, että jokaisella on yhdenvertainen oikeus perusopetuksen lisäksi saada kykyjensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta opetusta sekä kehittää itseään varallisuudesta riippumatta (731/1999, 2 luku 16§). Koulutuksen järjestäjän velvollisuus on edistää yhdenvertaisuutta (1325/2014, 2 luku 6§). Taide- ja kulttuuripalveluiden on edesautettava palveluiden yhdenvertaista saavutettavuutta (Laes ym. 2018, 2). Palveluiden saavutettavuus vaatii moninaisuuden huomioimista ja erilaisten tapojen tunnistamista palveluja suunniteltaessa ja toteutettaessa (Saavutettavuusopas 2020, 4).

ArtsEqualin toimenpidesuosituksessa koskien taiteen perusopetuksen järjestämistä nostetaan esille seuraavia toimenpiteitä:

- Päätöksenteossa, opetuksen kehittämisessä ja strategisessa työssä on huomioitava opetuksen saavutettavuus ja esteettömyys
- Oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmien on oltava ajan tasalla
- Oppilaitokselta tulee löytyä saavutettavuus- ja esteettömyyskartoitukset
- Yhteistyötä yli hallinto- ja organisaatorajojen
- Opettajien täydennyskoulutukset
(Laes ym. 2018, 2.)

Palveluiden saavutettavuus muodostuu kokonaisuudesta, jossa osallistumisen esteettömyys on otettu huomioon monesta eri näkökulmasta (Saavutettavuusopas 2020, 4). Yksilön lähtökohdat tulee huomioida toimintaympäristöjen esteettömyydessä, sekä materiaalien ja välineistön joustavassa käytävyydessä (Laes ym. 2018, 2). Kaikkonen ja Laes toteavat, että ”sopivien opetusvälineiden löytäminen sekä toimivan vuorovaikutuskanavan luominen oppilaan tai oppilasryhmän kanssa ovat ensisijaisia tärkeitä lähtökohtia opetusympäristön rakentamisessa” (Kaikkonen & Laes 21011, 11). Myös taloudelliset mahdollisuudet, alueellinen tarjonta, kommunikaatio sekä tiedon saaminen ja ymmärrettävyys, että eri aistien hyödyntäminen sosiaalisissa ja ymmärrystä vaativissa tilanteissa edesauttavat palveluiden ja opetuksen saavutettavuutta (Saavutettavuusopas 2020, Laes ym. 2018).

2.3 Kehitysvammaisuuden käsite

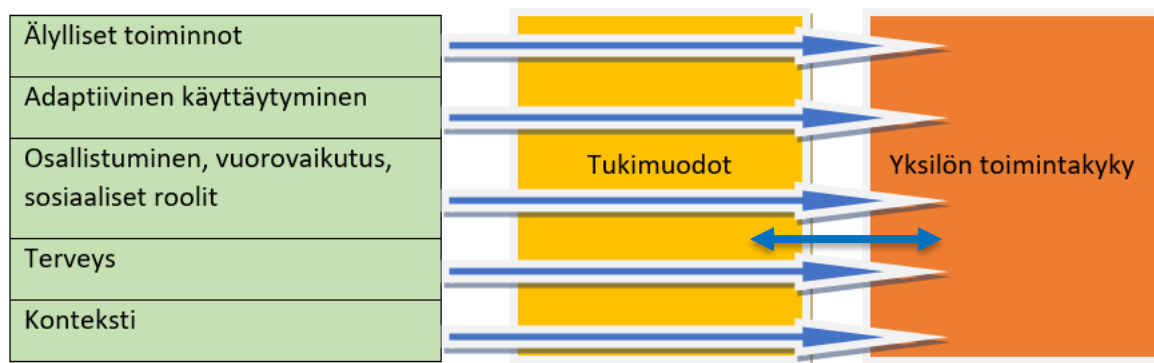
Jotta minulla itselläni olisi pedagogina taitoa ihmisten ja heidän tunnetilojensa kohtaamiseen erilaisen haasteiden ja rajoitteiden kanssa, täytyy minulla olla tietoa myös kehitysvammaisuuden määrittämisestä. Toimivien opetusmenetelmien käyttö, hyvät vuorovaikutustaidot ja monipuolinen pedagoginen osaaminen edesauttaa inklusiivisen musiikinopetuksen onnistumista. Näiden osaaminen edellyttää myös tietoa oppimisprosesseista sekä miten ihminen käsittelee ja muistaa esimerkiksi musiikillista tietoa (Kaikkonen ym. 2020, 22.)

Musiikki tuottaa suuria positiivisia tunnetiloja, mutta vaikutus tunteeseen sidotulla pitkäkestoisella työskentelyllä on lyhytaikaista varsinkin vahvasti tunteella musiikkiin reagoivilla kehitysvammaisilla ihmisillä (Uusitalo 2005, 63). Kehitysvammaisuuden määrittelyyn on eri tapoja. Määrittely voidaan tehdä lääketieteen, toimintakyvyn tai sosiaalisen mallin pohjalta (Verner 2022). Kehitysvammaisuus ilmenee lapsen kehitysvaiheessa ennen 18 vuoden ikää. Täysi-ikäisyyden jälkeen ilmenevästä älyllisen suorituskyyvyn heikkenemisestä puhutaan dementiana. (Kaski ym. 2012, 16–17.)

ICD-10:n on WHO:n (Maailman terveysjärjestö) Suomessakin käytössä oleva määritelmä. Lyhenne tulee sanoista International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems. Tämä toimintakyvyn perustuva luokittelu määrittelee kehitysvammaisuuden neljään eri asteeseen: lievä, keskivaikkea, vaikea ja syvä kehitysvamma. (Verner 2022.) Mikäli lapsen kehityksessä tapahtuvat henkiseen suorituskyyvyn vaikuttajat kognitiiviset, kielelliset, motoriset sekä sosiaaliset taidot jäävät puutteellisiksi, tai estyvät kokonaan, puhutaan älyllisestä kehitysvammasta. Älyllistä kehitysvammaa voi esiintyä yksin tai yhdessä psyykkisen ja fyysisen tilan kanssa. (Kaski ym. 2012, 16.)

ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) on WHO:n luoma toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainvälinen luokitus. Luokituksella voidaan kerätä ja vertailla tietoja vammais- ja terveyspalvelujen arviointia ja suunnittelua varten kansallisella, sekä kansainvälisellä tasolla. ICF:n luokitus perustuu toimintakyvyn neljään osa-alueeseen, jotka liittyvät kehon toimintoihin, ruumiin rakenteeseen, fyysiseen suorittamiseen ja osallistumiseen, sekä ympäristötekijöihin. (Verner 2022.) ICF:n mallissa toimintakyky on laaja yläkäsite ja sillä tarkoitetaan kaikkia kehon toimintoja, yksilötason toimintaa fyysisten rajoitteiden kanssa, sekä osallistumista oman elämän hallintaan. Toimintarajoitteet tarkoittavat kehontoiminnan ja -rakenteiden vajavaisuuksia, sekä rajoituksia osallistumiseen ja suorittamiseen. Ympäristötekijöihin sisältyy yksilön oma ja yleinen elinympäristö ja esimerkiksi sen tarjoamat palvelut. (Kaski ym. 2012, 15.)

AAIDD:n (The American Association on intellectual and developmental Disabilities) määritelmän mukaan kehitysvammaisella ihmisellä on keskimääräistä heikompi älyllinen suorituskyyky (ÄO alle 70–75), sekä haasteita kahdessa tai useammassa adaptiivisten taitojen osa-alueista. Näitä yksilöllisesti sovellettavia taitoja ovat kuinka henkilö kykenee huolehtimaan itsestään, kykeneekö hän itsenäiseen kotona asumiseen, millaiset sosiaaliset taidot ovat, kuinka hän kommunikoi ja toimii osana yhteisöä, millainen itsehallinta hänellä on ja millaiset taidot hänellä on vapaa-ajan hallintaan, työelämään, kykyä huolehtia terveydestä ja turvallisuudesta sekä millainen on hänen oppimiskykynsä. Järjestön esittämä malli on perustaltaan toiminnallinen ja määritelmä perustuu yksilön kykyihin ja edellytyksiin toimia. Kyseisessä mallissa vuorovaikutuksessa ovat yksilön älylliset sekä adaptiiviset taidot ja niiden suhde ympäristön vaatimuksiin. (Kaski ym. 2012, 16.)

Kuvio 2. Ihmisen toiminnan viitekehys (AAIDD 2010)

Kuvio 2 näyttää ihmisen toimintaan liittyvät osa-alueet. Toiminnalla tarkoitetaan kaikkia elämisen toimintoja mentaalisisella, fyysisellä, sekä toiminnallisella tasolla. Toimintaa rajoittavia tekijöitä kutsutaan vammoiksi. Nämä voivat johtua ongelmista kehon rakenteissa ja toiminnoissa, sekä yksilöllisissä toiminnoissa. Vaurioituneet kehon toiminnot, tai älyllinen toiminta ja adaptiivisen toiminnan rajoitteet viittaavat diagnosoitaviin vammoihin. (AAIDD 2010. 14–15.)

Kehitysvammaisuuden määrittelyn sosiaalinen malli esittää, että vamman haitta johtuu ympäristön ja yhteiskunnan asenteista, sen asettamista esteistä yksilölle, sekä henkilön sosiaalisesta ja kulttuurisesta ympäristöstä. Näin kehitysvammaisuus näyttäytyy yhteisön suhteena yksilöön, koskien mm. palveluiden esteettömyyttä sekä millaista tukea ja apuvälineitä henkilölle tarjotaan. (Verner 2022.) Sosiaalisessa mallissa yksilön hoitaminen vaatii sosiaalisia toimia, sekä yhteiskunnan vastuuta. Malli tähtää yhteiskunnalliseen, asenteelliseen ja sosiaaliseen muutokseen. Tämän vuoksi vammaisuus nähdään mallissa myös poliittisena asiana. (Kaski ym. 2012, 219.)

2.4 Monta termiä, yksi päämäärä

Musiikinopetuksessa menevät sulassa sovussa sekaisin, limittäin ja päällekkäin eri termit, jotka ovat puhekielessä toistensa synonyymejä ja joista voidaan puhua inklusiivisena musiikinopetuksena. Eri käsitteisiin törmää alan kirjallisuudessa, sekä eri toimijoiden kesken. Inklusiivisesta musiikinopetuksesta puhuttaessa törmää käsitteisiin erityismusiikkikasvatus, musiikin erityisopetus, musiikin erityispedagogiikka, sekä oppimäärän ja opetuksen yksilöllistäminen.

2.4.1 Erityismusiikkikasvatus

Markku Kaikkonen on pioneeri erityismusiikkikasvatuksen alalla niin pedagogina, kehittäjänä, kuin tutkijanakin. Hän toimii musiikkikeskus Resonaarin johtajana ja musiikkiopiston rehtorina. Musiikkikeskus Resonaari on HelsinkiMissio Ry:n ylläpitämä erityismusiikkikasvatuksen asiantuntijakeskus, joka on perustettu vuonna 1995. Resonaarin musiikkiopisto on perustettu vuonna 1999. Resonaari on edelläkävijä saavutettavan ja osallistavan musiikkitoiminnan alalla erityisryhmille. Suurin kohderyhmä ovat kehitysvammaiset ihmiset. Resonaari antaa taiteen perusopetuksen mukaista musiikin-

opetusta (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 164–165.) Resonaarin toiminta on osoittanut, että tavoitteellinen musiikinopetus erityisryhmien parissa on merkityksellistä paitsi yksilölle, niin myös musiikinopettajankoulutuksen kehittämiseksi (Laes ym. 2018).

Eryitysmusiikkikasvatus on itsenäinen musiikkikasvatuksen osa-alue. Terminä erityismusiikkikasvatus on laaja yleiskäsite erityisryhmien opetuksesta musiikkikasvatuksen kentällä (Lavaste 2012, 2–3). Se pyrkii kuvaamaan niitä näkökulmia ja erityispiirteitä, jotka ovat olennainen osa erilaisten oppijoiden musiikinopetusta (Kaikkonen 2013, 34). Oppija nähdään yksilönä, jolle tarvittaessa voidaan tehdä joustava ja yksilöllinen opetussuunnitelma. Opettajan vuorovaikutustaidot korostuvat, muuten pedagogiset peruslähtökohdat, tavoitteet ja menetelmät ovat samoja kuin yleisestikin musiikkikasvatuksessa. (Kaikkonen & Laes 2011, 11.) Eryitysmusiikkikasvatuksen tarkoituksena on tarjota tavoitteellista ja ammattimaista musiikinopetusta kaikille, fyysisistä tai henkisistä rajoitteista huolimatta (Kaikkonen & Laes 2011, 10). Eryitysmusiikkikasvatuksen kehittymisen myötä on syntynyt tarve monen eri pedagogisen ja toiminnallisen osa-alueen kehittämiseen, kuten opetusmenetelmien, sovellusten ja opetusmateriaalin tuotantoon (Kaikkonen 2009, 203). Määrittelyn ja käytänteiden kehittämisen myötä erityismusiikin tutkimus on vahvistunut ja se on alettu nähdä omana erityisalana. Tämän kehityksen myötä inklusiotavoite tiedostetaan vahvemmin ja erilaiset oppijat huomioidaan entistä enemmän yksilöinä, joka on johtanut muun muassa oppijakäsitysten laajentumiseen. Eryitysmusiikkikasvatus on auttanut pedagogeja tiedostamaan paremmin oppijat musiikillisina toimijoina, joka edesauttaa tasa-arvon ja inklusiivisen musiikkikasvatuksen toteutumista (Kaikkonen 2015 & Kaikkonen ym. 2020, 25). Eryitysmusiikkikasvatuksen kehittämistyö on mahdollistanut uusia toimintatapoja erilaisille oppijoille musiikinopiskeluun, sekä muusikkouden kehittämiseen. Musiikki kuuluu kaikille periaatteella erityismusiikkikasvatus mahdollistaa tavoitteellisen musiikinopiskelun jokaiselle. (Kaikkonen & Laes 2011, 10–12.) Eryitysmusiikkikasvatuksen määrittely ja siihen liittyvät sovellukset ovat laajentaneet musiikinopiskelun mahdollisuuksia (Kaikkonen ym. 2020, 25).

2.4.2 Musiikin erityispedagogiikka ja musiikin erityisopetus

Eryityspedagogiikka ja -opetus – käsitteitä käytetään usein synonyymeinä. Käytännössä erityisopetus on kouluissa tapahtuvaa toimintaa ja erityispedagogiikka on yliopistoissa opetettava tieteenala. (Kivirauma 2010, 12). Samat määritelmät ovat kyseessä, kun puhutaan musiikin erityisopetuksesta ja musiikin erityispedagogiikasta. Musiikin erityisopetus voi toimia yleiskäsitteenä erityisryhmien ja erilaisten oppijoiden opetukselle, sekä musiikin perusopetuksessa synonyyminä oppimäärän ja opetuksen yksilöllistämiseksi (Lavaste 2012, 2). Musiikin erityispedagogiikka tarkoittaa musiikkipedagogeille annettavaa koulutusta erityistä tukea vaativien ihmisten ja erilaisten oppijoiden kohtaamiseen (Lavaste 2012, 2).

2.4.3 Erilainen oppija

Pedagogin tehtävä on toimia mahdollistajana. Jotta oppiminen olisi mahdollista jokaiselle, on pedagogin tehtävä löytää keinot, miten ja mitä opetetaan, että se toteutuisi (Kaikkonen & Laes 2013, 109). Oppimistapoja on monia ja yksilöinä olemme kaikki erilaisia oppijoita. Ihmisellä voi olla ”musiikillista lahjakkuutta”, tai hän voi omata paljon oppimisen potentiaalia fyysisistä, henkisistä tai muista

oppimiseen vaikuttavista haasteista huolimatta (Kaikkonen & Laes 2011, 10). Toiset omaksuvat opittavat asiat matemaattisloogisen ja systemaattisen ajattelun kautta, toiset oppivat musiikin, liikkeen, kielen avulla tai spatiaalisesti. Toisille yksin oppiminen on helpompaa, kun jotkut taas pääsevät parhaisiin oppimistuloksiin ryhmässä. (Gardner 1993, Kaikkonen 2013.) Määritelmänä erilainen oppija on henkilö, jolla on oppimiseen liittyviä vaikeuksia. Oppimisen haasteet voivat liittyä myös erilaiseen tapaan hahmottaa, sisäistää ja prosessoida tietoa. Erilainen oppija termillä viitataan myös oppikäsitteen laajuuteen, yksilöiden erilaisuuteen ja monimuotoisuuteen, joita myös eri kulttuurit ja uskonnot edustavat (Kaikkonen & Laes 2013, 209.) Erilaisen oppijan tuen tarve edellyttää opettajan kykyä tunnistaa nämä erilaisen oppijan tarpeet. Opettajan hyvien vuorovaikutus- ja pedagogisentaitojen lisäksi tämä vaatii usein kykyä kehittää joustavia opetusmenetelmiä (Kaikkonen 2009, 206). Henkilön erityisiä ominaisuuksia ja piirteitä voivat olla esimerkiksi aisteihin liittyvät rajoitteet, kuten näkö tai kuulo. Motoriset haasteet, kehitysvamma, tai mielenterveysongelmat voivat myös asettaa rajoituksia, kuin myös oppilaan henkilökohtaisessa elämässä tapahtuvat tragediat ja muutokset. Haasteet näillä osa-alueilla voivat luoda tarpeen erityiselle tuelle. Erilaisen oppijan haasteet voivat liittyä yhteen tai useampaan edellä mainittuun ominaisuuteen, eikä mikään näistä sulje pois musikaalisuutta tai oppimisen potentiaalia. (Kaikkonen & Laes 2013, 109–110.)

2.4.4 Oppimäärän ja opetuksen yksilöllistäminen musiikkioppilaitoksissa

Asenneilmapiirin, saavutettavuuden ja toiminnan näkyvyyden lisäksi oppilaitoksen inklusiivisuutta edistetään opetusta yksilöllistämällä, jolloin opetus ja oppimäärä suunnitellaan vastaamaan oppilaan tarpeita ja haasteita. Näin erilaisista lähtökohdista tapahtuva oppiminen huomioidaan entistä laajemmin.

Tasa-arvoisen kasvatuksen pohjana toimiva perustuslaki takaa jokaiselle oikeuden oppimiseen, joka suomalaisessa koulumaailmassa toteutuukin hyvin. Opetushallitus julkaisi TPO:n musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet vuonna 2002. Tämän ison uudistuksen myötä musiikkioppilaitosten opetussuunnitelmissa alettiin puhua pääsääntöisesti oppimäärän ja opetuksen yksilöllistamisestä (OPH 2002). Yksilöllistäminen tuli käsitteenä käyttöön jo 1990-luvun lopulla peruskoulun opetussuunnitelma uudistuksessa. Selkeyden vuoksi sama käsitteistö otettiin käyttöön myös taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa (Lavaste 2012, 1). Vuosituhannen alun uudistuksissa taiteen perusopetus jaettiin yleiseen ja laajaan oppimäärään, joka ennakoiki systeemin tunnistamaa tarvetta monipuolisemmille opintopoluille (Laes ym. 2018, 12). TPO:n yleisen oppimäärän opetussuunnitelmassa vuodelta 2005, määritellään tavoitteiksi luovuus, monikulttuurisuus, eettinen ja esteettinen kasvu, sekä elinikäisten harrastamisen mahdollisuuksien takaaminen (OPH 2005). Kaikkonen ja Laes toteavat edellä mainittujen periaatteiden ja arvojen luovan vankan pohjan tasa-arvoiselle musiikinopiskelulle niin peruskouluissa, kuin musiikkioppilaitoksissakin (Kaikkonen & Laes 2013, 105–106).

Seuraava TPO:n opetussuunnitelman uudistus tapahtui vuonna 2017. Opetussuunnitelmassa painotetaan entistä enemmän arvoperustaan: ihmisoikeudet, tasa-arvo, yhdenvertaisuus, sekä kulttuurien moninaisuuden kunnioittaminen. Musiikin laajan oppimäärän mukaisen TPO:n tehtävänä on luoda edellytykset hyvän musiikkisuhteen syntymiselle, sekä puitteet elinikäiselle musiikin harrastamiselle. (OPH 2017.)

Ylä-Savon musiikkiopiston opetussuunnitelmassa oppimäärän yksilöllistämisestä todetaan, että oppilaalle voidaan tarvittaessa laatia henkilökohtainen opetussuunnitelma, jonka avulla voidaan yksilöllistää oppimäärää vastaamaan oppilaan opiskelu- ja oppimisedellytyksiä. Yksilöllistämällä voidaan tehdä joustavia muutoksia opinnoissa etenemiseen, jotka voivat liittyä tavoitteisiin, sisältöön, opiskelu-aikaan, opetuksen toteuttamistapaan, tarvittaviin tukitoimiin ja arviointimenettelyyn. (Ylä-Savon musiikkiopiston opetussuunnitelma.) Tämä on linjassa opetushallituksen vuoden 2017 TPO:n laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteiden kanssa. Opetussuunnitelman joustava muokkaaminen auttaa erilaista oppijaa opinnoissaan ja tukee myös opettamisen ja oppimisen onnistumista (Kaikkonen 2013, 30). Näin oppilaita on saatettu yhdenvertaisesti eteenpäin ja päätökseen opinnoissaan.

Vanhanmallinen pääsykoesysteemi on oppilasmäärien tippumisen myötä useissa musiikkioppilaitoksissa muuttunut jatkuvaan ja avoimeen oppilaaksi ottoon. Inklusiivinen oppilaaksi otto ja yhdenvertaiset musiikkiopinnot lisäävät oppilasmääriä, sekä takaavat laissa ja opetussuunnitelmassa määritellyn tasa-arvoisen opetuksen kaikille. Entistä yhdenvertaisempi, monipuolisempi ja saavutettavampi musiikkioppilaitos on kaikkien etu. Lisäksi kyse on näkyvyydestä, millä volyyymillä ulospäin näyttäytyy, että tavoitteellinen musiikinopiskelu on tarkoitettu ja mahdollista kaikille. Erilaisten oppijoiden mukana olo konserteissa ja tapahtumissa lisää suvaitsevaisuutta ja tietoisuutta monimuotoisuuden voimavarasta ja oppilaitosten velvollisuus on mahdollistaa näitä tilaisuuksia. Viime vuosina erityisryhmiin kuuluvat ja esille nousseet muusikot, kuten Pertti Kurikan nimipäivät, monipuolistavat musiikkielämää ja edistävät muusikkouden demokratiaa. (Kaikkonen & Laes 2011, 11–12.)

2.5 Bändisoitonopetuksen lähtökohtia

Bändissä toimiminen ja bändisoiton opetus ei sisällön ja toimintatavan puolesta eroa toisistaan, oli sitten kyseessä ammattiopiskelija, tai erityistä tukea tarvitseva ihminen. Samat työtavat, musiikilliset sisällöt ja osa-alueet esiintyvät sekä yleisessä- että erityismusiikkikasvatuksessa (Kaikkonen 2009, 207). Bändissä soittaminen luo pohjaa ja voi madaltaa kynnystä instrumenttiopintoihin. Oli kyseessä aloitteleva bändi, tai ammattilaisista koostuva huippuosajien joukko, on bändissä soittaminen perusasioiltaan yksinkertaista ja säännöt ja lainalaisuudet pysyvät pitkälti samoina (Kallio ym. 2008, 6). Ryhmädynamiikan luominen ja turvallinen toimintaympäristö ovat tärkeitä. Yhdessä soittaessa toisten huomioiminen ja kuuntelu, sekä vuorovaikutus on tärkeää ja vaikuttaa suurelta osin myös taiteelliseen lopputulokseen.

Oppijoiden kyvyt ja kokemukset voivat olla erilaisia. Yhteissoiton voi aloittaa täysin vaatimattomalta tasolta yhdessä improvisoiden ja edetä tavoitteellisempiin suorituksiin. (Kaikkonen ym. 2020, 49.) Yhteissoitossa huomio kiinnittyy erityisesti rytmin sekä tahtilajin hahmotukseen ja soittajien yhteiseen pulssiin. Rummut ja basso muodostavat komppiparin luoden rytmisen pohjan, joka on koko bändin kivijalka. Basso on sekä rytmisoitin, että vaikuttaa myös koko bändin harmoniseen sointiin. (Kallio ym. 2008, 13.) Kun perussyke säilyy samana voivat soittajat soittaa samoja, tai yksilöllisempiä rytmejä. Alussa erityisesti rytmiin ja yhteisen tempon löytymiseen keskittyminen on kaikkein tär-

keintä. Kappale melodioineen ja harmonioineen hajoaa helposti kaaokseksi, jos soittajilla ei ole yhteistä tempokäsitystä. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että soittajilla on sama rytmin peruskäsite. Pulssi on musiikin perussyke, jonka nopeutta määriteltäessä puhutaan temposta. (Kallio ym. 2008, 6–9.) Rytmejä ja tahtilajeja voidaan hahmottaa nuottien, kuvionuottien, korvakuulon ja erilaisten taputuksien ja kehollisten harjoitusten kautta. Rytmiä hahmotuksessa auttavat esimerkiksi niiden sanoittaminen. Alussa huomiota voidaan kiinnittää yhteisiin aloituksiin ja lopetuksiin, sekä dynamiikan ja tempon vaihdoksiin (Kaikkonen ym. 2020, 49).

Yhtenäisen pulssin lisäksi yhteissoittoon vaikuttaa useista sävelistä koostuva harmonia. Perinteisistä bändisoittimista koskettimet ja kitara soittavat sointuja, laulumelodia on myös osa harmoniaa. Melodia on sävelkulku, joka on osa kappaleen kokonaisharmoniaa. (Kallio ym. 2008, 8.) Bändissä selkeä melodiavastuu lankeaa yleensä laulusolistille, myös soolokitara ja koskettimet ovat vahvoja melodiasoittimia. Basso on kaiken harmonian alku ja juuri, peruskallio, jonka varaan musiikki rakentuu.

Oman roolin tiedostaminen bändissä on tärkeää bändin dynamiikalle, sekä omalle soittajaidentiteetille. Oman roolin tiedostamiseen ja sopeutumiseen liittyy vahvasti myös kokonaisvaltainen vuorovaikutus, odottaminen, sekä solistisen roolin ottaminen ja antaminen. Ohjelmiston suunnittelussa on hyvä kuunnella osallistujien toiveita ja vahvuuksia. Muiden soitinten roolien ja tehtävien tiedostaminen parantaa bändin kokonaisuinnin hahmottamista, sekä voi antaa virikkeitä oman soiton kehittelyyn (Kallio ym. 2008, 7).

3 PEDAGOGISEN KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTUS

3.1 Kehittämistyön tavoite

Tämän kehittämistyön tavoitteena oli inklusiivisen bändikerhon mallin luominen ja organisoiminen vastaamaan työnantajani Ylä-Savon musiikkiopiston ja Iisalmen kansalaisopiston tarpeita. Tutkimustehtävänäni oli kehittää inklusiivista musiikkitoimintaa. Lisäksi kehitin ja tarkastelin omaa toimintaani inklusiivisena pedagogina. Tutkimuskysymykset olivat: miten oppilaitosta kehitetään kohti inklusiivista toimintaa ja miten kehitän omaa toimintaani inklusiivisena pedagogina. Oppilaitoksen näkökulma ja sen rakenteiden kehittäminen oli tutkimuskysymyksistä tärkein.

Opinnäytetyöni koostuu kahdesta osasta: käytännön työstä sekä kirjallisesta raportista. Opinnäytetyön pääpaino oli käytännön osuudessa luoda uusi toimintamalli ja toteuttaa se. Käytännön toteutus tarjosi konkretiaa pedagogisen sisällön, sekä oman ammattitaidon kehittämiseksi. Lisäksi oli tärkeää toteuttaa kurssi, jolla olisi selkeä jatkuvuus ja päämäärä. Opinnäytetyöni kirjallinen osio sisältää lähestymistapoja laadullisesta toimintatutkimuksesta. Työtä arvioidaan oman reflektion kautta. Havainnoivan tiedonhankinnan lisäksi aihepiiriä taustoittavaa aineistoa on kerätty sähköpostikyselyn muodossa musiikkipedagogeilta, sekä tutustumalla laajasti lähdekirjallisuuteen.

3.2 Kehittämistyön tutkimuksellinen näkökulma ja tutkimusaineisto

Kehittämistyöni tutkimustarpeita ovat työelämälähtöisyys, käytännönläheisyys ja ajankohtaisuus. Tutkimustarve tarjosi myös tutkimuskohteen: kehittää ja luoda uusia käytäntöjä oman toimialan ja työnantajan tarpeisiin (Vilka 2021, 18). Koen että työnantajan antama tuki ja halu kehittää toimintaa inklusiivisemmaksi oli suurin sysäys tälle opinnäytetyölle.

Kehittämistyössäni sovellan laadullisen tutkimuksen lähestymistapoja. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, pyrkimys löytää vastauksia tosiasioihin (Hirsjärvi ym. 2004, 152). Kvalitatiivisen tutkimuksen suuntauksista sen voi nähdä edustavan myös toimintatutkimusta (Hirsjärvi ym. 2004, 153). Pyrin omalla osallistumisellani ja toiminnallani kehittämään organisaation toimintatapoja. Vilkan mukaan ”laadullinen tutkimus tarkastelee merkitysten maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen” (Vilka 2021, 118).

Vastatakseni tutkimuskysymykseen oman ammattitaidon kehittämisestä, olen metodina käyttänyt havainnointia oman toiminnan ja suunnittelemani tuntien toimivuuden tarkastelussa. Toimintatutkimuksen edellytykset täyttyivät metodin myötä. Havainnointi tapahtui luonnollisessa toimintaympäristössä sekä asiayhteydessä (Vilka 2006, 37). Havainnointi on validi metodi tutkittaessa yksilön toimintaa ja vuorovaikutusta toisten kanssa (Vilka 2006, 38). Havainnointi oli vapaata, osallistuvaa havainnointia. Havainnointijakso oli pitkä, ennalta sovittu ajanjakso. Se vaati paljon suunnittelua ja esivalmisteluja. Lisäksi tutkija osallistui itse koko ajan tutkittavan sisällön luomiseen. (Vilka 2006, 40–44.) Oman ammattitaidon kehittämistä pyrin toteuttamaan myös tutkivan opettajuuden kautta. Lähestymistapana oli reflektiivinen opettaminen, joka on varsinkin toimintaa koskevaa. Tutkimuskysymyksiini pyrin vastaamaan myös lähdekirjallisuudesta tulevien näkökulmien ja tutkimustulosten etsimisen myötä. (Hirsto 2016, 254.)

Tutkimusaineiston muodostavat tuntisuunnitelmat jokaiselle kokoontumiskerralle (LIITE 1). Tunnin jälkeen kirjasin ylös huomioita ja havaintoja suunnitelmani toimivuudesta. Analyysin kannalta on haasteellista, jos havainnointi on ainoa tiedonkeruumenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 93). Monipuolisen tutkimusaineiston sain yhdistämällä tuntisuunnitelmat, sähköpostikyselyt sekä lähdekirjallisuuden. Aineisto on tarkoitettu pelkästään henkilökohtaiseen tutkimuskäyttöön, eikä sitä luovuteta jatkotutkimuksiin (Kuula 2011, 115–116).

Minulla ei ollut vertailukohtaa työn sisällöstä ja toimintatavoista aloittaessani, vaan kehitin kurssia bändileirillä tekemäni harjoittelun ja osallistujien toiveiden ja yksilöiden osaamisen pohjalta. Oman pedagogisen toiminnan tarkastelun ja kehittämisen vuoksi, tein sähköpostikyselyn vastaavanlaista työtä tekeville musiikkipedagogeille. Sähköpostikysely, joka kattavasti kartoitti toimintaa erityistä tukea vaativien musiikinopetuksessa, toimi myös kehittämistyön tausta-aineistona (LIITE 2). Sähköpostikyselyn ensisijainen tarkoitus oli saada tietoa, jota verrata omaan pedagogiseen toimintatapaan ja ohjaamani kurssin sisältöön. Toivoin kyselystä laaja-alaisempaa näkemystä seuraavan lukuvuoden suunnittelua varten, sekä työkaluja niiden pedagogisten- ja vuorovaikutustaitojen lisäksi, mitä olin käytännössä saanut kehittämistyössäni. Vastaukset sain kolmelta inklusiivisen musiikinopetuksen parissa työskentelevältä musiikkipedagogilta. Kyseessä oli kyselyn ja lomakehaastattelun sekoitus, johon vastaukset sain sähköpostitse. Lisäksi haastattelin erityismusiikkikasvatuksen asiantuntijaa Markku Kaikkosta, se tapahtui avoimena, strukturoimattomana haastatteluna keväällä 2022.

3.3 Eettiset näkökulmat

Ennen työn aloittamista tutustuin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ohjeeseen Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimusta ohjaavat yleiset ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet. Perustuslain (1999/731, 6–23§) mukaiset oikeudet kuuluvat kaikille. Tutkimukseen liittyen erityisen tärkeää on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, sekä oikeus yksityisyyteen. Lisäksi tutkijan täytyy kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. (TENK ohjeistus, 3. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet, 7.)

Kehittämistyöni käytännönosuuteen liittyvien eettisten kysymysten pohtiminen on tärkeää ja sensitiivistä lähestymistapaa vaativa. Opinnäytetyöni käytännön toteutus keskittyi toiminnan ja oman pedagogisen asiantuntijuuteni kehittämiseen, sekä inklusiivisuutta lisäävien toimintatapojen testaamiseen. Osallistujat eivät olleet tarkastelun kohteena, eikä heidän toimintaansa tutkittu, vaan tutkijan omaa toimintaa bändikurssin kehittäjänä ja inklusiivisena pedagogina.

Opinnäytetyöni toimeksiantaja oli Iisalmen kansalaisopisto, jonka rehtori hyväksyi ideani ja antoi tutkimusluvan opinnäytetyöni toteutukselle. Ennen työni valmistumista kirjallinen työ myös tarkastettiin saman organisaation toimesta. Osallistujia tiedotin tutkimuksesta suullisesti ensimmäisellä kerralla. Suostumuksen ja suullisen luvan sain kaikilta osallistujilta.

Vaikka kehittämistyöni oli oman pedagogisen toimintani tarkkailua osallistuvalla havainnoinnilla, muodostivat osallistujat rajapinnan tutkittavaan aiheeseen (Kuula 2011, 99). Tämän vuoksi kehittämistyön tutkimuksellista osuutta ohjasivat eettiset periaatteet tutkimuksen tiedottamisesta ymmär-

rettävällä tavalla, jonka henkilö pystyy ymmärtämään, tutkimukseen osallistuva henkilö antaa suostumuksensa ensisijaisesti itse, tutkija kunnioittaa aina osallistujien vapaaehtoisuutta ja itsemääräämisoikeutta (TENK ohjeistus, 3.4. Vajaakykyinen henkilö tutkittavana, 10–11).

Olen pyrkinyt aina tiedottamaan kurssin tarkoituksesta ja toiminnasta avoimesti. Kun ryhdyin suunnittelemaan kurssia tammikuussa 2021, kartoitin alustavasti yhteistyötahoja ja osallistujia eri yhdistysten kautta, palvelutaloista ja toimintayksiköistä. Kirjoitin sähköposteissa, että kyseessä on opinnäytetyöni, joka on kehittämistyö Iisalmen kansalaisopistolle (LIITE 3). Syyskuussa 2021 kurssi tarvitsi vielä lisää osallistujia käynnistyäkseen. Sain kansalaisopiston rehtorilta vinkin pyytää apua markkinoinnissa Ylä-Savon Soten kehitysvammayksiköiden esihenkilöltä. Lähetin hänelle sähköpostin, jossa informoin häntä ja kerroin toteuttavani opinnäytetyöni kehitystyönä Iisalmen kansalaisopistolle, tarkoituksena kehittää toimintaa ja tarjontaa erilaisille oppijoille kansalaisopiston ja musiikkiopiston puolella (LIITE 4).

Olin informoinut osallistujia ensimmäisellä kokoontumiskerralla syyskuussa 2021, että kyseessä on kehittämistyö, joka toimii opinnäytetyönäni. Kerroin asiasta vielä uudestaan kurssin loppupuolella helmikuussa 2022. Lisäksi laitoin kaikkien osallistujien huoltajille, edunvalvojille ja uudestaan asumisyksiköihin tarkemman informaation tutkimuksesta ennen kuin kurssi päättyi ja aloin kirjoittamaan opinnäytetyön kirjallista osuutta.

Perehtymällä eettisiin periaatteisiin, sekä tutkimusetiikkaan, tulin tutkijana siihen tulokseen, että eettistä ennakoarviointia ei tarvita. Koin että oppilaitoksen johtajalta saatu tutkimuslupa, täysi-ikäisten vammaisten henkilöiden informointi ja heidän suullinen suostumuksensa, sekä huoltajien ja edunvalvojien informointi oli riittävää.

Sähköpostikysely musiikkipedagogeille sisälsi 17 kysymystä. Kolmelta vastanneelta kysyin luvan vastausten käyttämiseen osana opinnäytetyötäni. Kaikki antoivat luvan, yksi halusi vastata nimettömänä, toinen nimettömänä, tai vain sukunimellään. Kolmas antoi luvan käyttää nimeään. Päädyin kuitenkin esittelemään vastaukset nimettömänä ja tämä sopi myös nimensä julkaisuluvan antaneelle. Markku Kaikkonen antoi käyttää haastatteluaan nimellään ja osana opinnäytetyötäni. Kysyin myös Kirsikodin toiminnanjohtajalta luvan käyttää heidän taiteilijayhteisönsä nimeä bändiharjoittelusta kertoessani.

3.4 Oma positio bändikurssin kontekstissa

Opetusmenetelmänä bändisoiton pedagogiikka ja bändissä toimiminen on itselleni tuttua. Tutkimustehtävä ja -kysymykset, sekä henkilökohtainen halu toimia tasa-arvoisen musiikinopetuksen edistäjänä suuntasivat minut kehittämään bändisoiton kurssin kehitysvammaisille ihmisille. Toimin oman työni tarkkailijana heti alusta alkaen ja pyrin refleктоimaan omaa toimintaani kehittääkseni kurssin sen edetessä, sekä omaa pedagogista asiantuntijuutta. Käytännön kokemuksen kautta tullutta aineistoa kehittämiseen kertyi paljon, jonka lisäksi sähköpostikysely antoi lisää referenssipohjaa omalle työlleni.

Osallistujien kanssa meillä muodostui heti alusta alkaen lämmin, vahva ja tunteellinenkin side. Musiikki on iloa ja elämää ja taide on ihmisiä yhdistävä uskomaton voima. Toimin vahvasti osana bändiä soittajana, laulajana, sekä ohjaajana, osallistuin aktiivisesti tutkimuksen kulkuun, kuten toimintatutkimukseen kuuluu. Selvästi minulla oli opettajan rooli ryhmän silmissä, mutta vuorovaikutus ja kanssakäyminen oli tasa-arvoista ja rentoa. Toiminta osana ryhmää asetti haasteet myös tutkimuksen kannalta havainnoinnille ja oman työn objektiiviselle tarkastelulle. Mietin milloin omat vaikuttimet ovat liian vahvoja ja milloin taas ohjaan liikaa mieluisaan lopputulokseen tähdäten. Toisaalta ryhmä vaati paljon ohjausta, suunnitelmallisuutta ja välillä napakkaakin ohjeistusta. Tiedostin että minulla oli asenteellinen mielipide toimia yhdenvertaisuuden edistäjänä ja positiivisen pedagogiikan puolestapuhujana, joka voi aiheuttaa tiettyjä ”sokeita pisteitä” tutkimuksen kannalta (Jyväskylän yliopisto – Koppa 2021). Koen kuitenkin, että tarkastellessani tekemääni työtä olen kyennyt havainnoimaan sekä positiiviset elementit, että työn haasteet, joita kehittää tulevaisuudessa. Lisäksi pyrin objektiivisesti huomioimaan toimintani puutteet ja kehityskohdat, joihin uskon työni myös antavan työkaluja.

Kehittämistyöhön ei käytetty ulkopuolista rahoitusta, työ oli osa tutkijan vakituista työsuhdetta.

4 MEIÄN BÄNDI – BÄNDIKURSSIN TOTEUTUS

4.1 Bändikurssin suunnittelu

Kehittämistyönä toteutetun bändikurssin sisällön suunnittelu ja opetusmenetelmiin tutustuminen alkoi kesällä 2021. Tavoitteena oli oppia soittamaan yhdessä jokaisen yksilöllisen tason mukaan ja kehittää bändikurssi, joka lisäisi musiikkioppilaitoksen inklusiivisuutta, sekä jäisi pysyväksi osaksi kurssitarjoontaa.

4.1.1 Bändileiriharjoittelujakso

Suunnitteluvaihetta edelsi kahden päivän harjoittelu Kirsikodissa, joka on kehitysvammaisten taiteilijayhteisö Lieksassa. Heillä on pitkät perinteet myös bänditoiminnasta ja pääsin osallistumaan ohjaajan ominaisuudessa yhdelle heidän leireistään kesällä 2021. Muita ohjaajia olivat toinen musiikkipedagogi, sekä yhteisössä vakituisesti työskentelevä erityisopettaja, joilla molemmilla on yli 20 vuoden kokemus erilaisten oppijoiden opettamisesta. Minun oli helppo tulla toimintaan ohjaajana mukaan, tunsin entuudestaan leirille osallistuvat asiakkaat sekä opettajat. Bändileiri alkoi aamuisin ja kesti iltapäivään.

Toiminta alkoi aamiaisen jälkeen aamupäivällä ja ensin keskityttiin liikkeeseen ja tanssillisiin-, tai motorisiinharjoituksiin. Näiden jälkeen, kun keho oli saatu heräteltyä, siirryttiin äänenavaukseen. Kahden päivän aikana harjoittelimme soittamaan kahta uutta laulua ja kertosimme joitakin lauluja aikaisemmilta bändileireiltä. Päivää rytmittivät harjoitteiden ja soittamisen lisäksi ruoka- ja pienet lepotauot. Lounastauon jälkeinen periodi alkoi myös molempina päivinä jollakin kehoa aktivoivalla harjoituksella, tai musiikin hahmottamiseen liittyvällä harjoituksella. Ensimmäisenä päivänä olin enemmän apuohjaajan roolissa ja tarkkailin pedagogista toimintaa, sekä menetelmiä. Toisena päivänä olin suunnittelu- ja vetovastuussa.

Sain molemmilta bändileirin opettajilta suullista, sekä erityisopettajalta kirjallisia huomioita ja kehittämiskohteita omaa toimintaani varten. Saamani palaute sisälsi paljon yhtymäkohtia Markku Kaikkosen huomioihin kehitysvammaisia ihmisiä opetettaessa. Haasteista huolimatta tuloksia saavutetaan tarkoin suunnitellun ja suunnatun toiminnan kautta (Kaikkonen 2005, 80).

- Yksinkertaiset ja selkeät ohjeet
- Jatkuva kertaaminen
- Tehtävänanto yksilön tason mukaisesti
- Keskittymiskykyyn vaikuttavat opetuksen kesto ja toimintatapojen monipuolisuus
- Jatkuva kannustaminen
- Realistiset tavoitteet
- Toiminnan oltava ymmärrettävää ja oppimiselle on annettava aikaa

Kahden päivän intensiivinen harjoittelujakso bändileirillä ja saamani palaute antoivat raamit toiminnalle ja sisällönsuunnittelulle, jolle ryhdyin kehittämään omaa bändikurssia.

4.1.2 Sähköpostikysely musiikkipedagogeille

Aihepiiriin tutustumisen ja bändikurssin suunnittelun avuksi tein sähköpostikyselyn musiikkipedagogeille, joilla on kokemusta erityisryhmien kanssa toimimisesta. Vastaajat opettavat erilaisia oppijoita myös yksilötasolla. Vastaukset sähköpostikyselyyn sain kolmelta musiikkipedagogilta kurssin ollessa jo käynnissä ja päätteeksi. Vastauksia esittelen tässä osiossa nimettömänä. Sähköpostikyselyn vastaukset antoivat ennen kaikkea työkaluja tulevien lukuvuosien toiminnan suunnitteluun.

Haastattelin myös Markku Kaikkosta Zoom-sovelluksen välityksellä. Tunnin mittainen keskustelu rönnsyili valtavasti ja keskittyi paljon hänen työhönsä erityismusiikkikasvatuksen parissa ja Resonaarin toimintaan. Keskustelun suurin anti oli saada tutustua henkilöön, jonka tuotantoon iso osa opinnäytetyöni lähdekirjallisuudesta pohjautuu ja kuulla käytännössä hänen opetusmenetelmistään, sekä keskustella hänen valtavasta työpanoksestaan inklusiivisen musiikinopetuksen parissa.

Pääsääntöisesti kaikkien kyselyyn vastanneiden vastausten sisältö noudattelee samaa ajatusmaailmaa ja pedagogista lähestymistapaa. Erilaisten oppijoiden opettamista pyrin lähestymään mahdollisimman laaja-alaisella ja monipuolisella kysymysten asettelulla, jonka vuoksi kysymyksiä tuli paljon (ks. Liite 2).

Vastaajien mielestä opettaja, joka työskentelee erilaisten oppijoiden parissa, tarvitsee ennen kaikkea kärsivällisyyttä, avarakatseisuutta, rentoutta, huumoria ja lempeyttä. Monipuolisten opetusmenetelmien ja niiden joustava käyttö, ennakkoluuloton asenne ja selkeä ohjeistaminen nousi yhtenäisesti esille vastauksissa. Lisäksi opettajan halu kehittää itseään ja oikea eettinen suhtautuminen opettamiseen korostui vastauksissa. Tuntien suunnitelmallisuus ja työn kautta ja tekemällä oppiminen oli yhteistä kaikissa kyselyn vastauksissa. Toiminnan suunnittelussa huomioidaan erityisesti toimintakykyyn liittyvät fyysiset rajoitteet ja mikä oppimistapa soveltuu henkilön haasteisiin parhaiten, esimerkiksi kuvionuotteja, kuvakortteja ja apuviittomia apuna käyttäen. Oppilaslähtöisyys korostui vastauksissa ja oppilaan omien lähtökohtien, kiinnostuksen kohteiden ja osaamisen kautta tavoitteiden luominen ja taitojen vahvistaminen. Käytännön kautta oppiminen ja monipuolisten opetusmenetelmien joustava käyttö ja kehittäminen korostui sähköpostikyselyn vastauksissa moneen otteeseen. Yksi vastaajista kuvasi, mitä on kokenut itse oppineensa musiikin opetuksesta erilaisille oppijoille käytännön kautta seuraavasti:

”Kaiken tietämäni ja paljon elämästä! Jokainen oppilas on arvokas ja jokainen on opettanut minua niin paljon. Kuvionuotit tuli piano-opetuksen hahmotusongelmien kanssa painiessa, pianonsoiton opettaminen sokealle kehitysvammaiselle laulun avulla ja korvakuulolta, halvaantuneen oppilaan motivoiminen ja osallistaminen tekemiseen, ryhmäopetus ja sen tuomat haasteet. Kaiken olen oppinut käytännön kautta ja edelleen opin.”

Haasteita opetukseen ovat tuoneet henkilökohtaisten avustajien puute, sekä tilaan liittyvät ja fyysiset haasteet. Henkilökohtaisten avustajien ja ohjaajien mukana oloa tunnilla toivottiin turvallisuus ja terveydellisistä syistä. Toimivia menetelmiä musiikinopetukseen vastaajien mukaan ovat olleet keho-rytmit, kehonherättelyt ja voimistelu, monipuoliset tavat kommunikoida ja soitinten muokkaus helposti soitettaviksi. Opetustilanteen toimivuutta edesautetaan suunnitelmallisuudella ja tuntirakenteella, joka varsinkin ryhmäopetuksessa perustuu rutiineihin. Osallistamisessa tärkeäksi koetaan vuorovaikutus:

”Vuorovaikutus, henkilökohtainen kohtaaminen jokaisen kanssa. Ryhmäopetuksessa puhutellaan nimillä kaikkia, haetaan katsekontakti ja kosketus. Opettajan rooli valtavan suuri osallistamisessa! Joillekin kuunteleminen on osallistumista ja senkin kunnioittaminen on tärkeää.”

Tavoitteet suunnitellaan yleensä joustavasti opetussuunnitelmien pohjalta, huomioiden oppilaan kyvyt ja haasteet. Tavoitteita luodaan sekä tunti- ja tehtäväkohtaisesti, että myös pitkällä tähtäimellä. Vastaajien oma toiminta tähtää musiikillistentaiteiden kehittämisen lisäksi motoristen-, sekä sosiaalisten taitojen vahvistamiseen.

Kyselyyn vastanneet kertoivat saavansa tukea työnantajaltaan toimintaansa. Vastauksissa työnantajan tuesta ilmeni myös luotto opettajan osaamiseen ja ammattitaitoon, sekä myös halu saada lisää erilaisia oppijoita musiikkiopistoon. Vastauksissa korostettiin myös verkostoitumisen tärkeyttä. Opettajien omia toimia ja jokaisen toiminnan merkitystä painotettiin. Työyhteisön avointa keskustelukulttuuria ja kannustavaa ilmapiiriä toivottiin, joka myötävaikuttaisi opettajia kehittämään omaa ammattitaitoaan ja sitä myötä laajemmin musiikkikasvatusta. Vastauksissa koettiin, että musiikin erityisopetus pitäisi alkaa huomioida laajemmin, että moni opettaja uskaltaisi ryhtyä siihen rohkeammin.

Omalla toiminnallaan kyselyyn vastanneet pedagogit pyrkivät mahdollistamaan onnistumisen kokemuksi, kaikkien yhdenvertaisen osallistumisen laulamiseen ja soittamiseen, sekä tasa-arvoisten oppimiskokemusten ja elämysten tarjoamisen. Keinoina näihin nousevat esille taas monipuoliset ja joustavat työtavat. Inklusiivisuus nähdään musiikkikasvatuksen tulevaisuutena ja yksilön oikeutena, sekä merkittävänä kehittämisen kohteena yhteiskunnassa:

”Inklusiivisuus on musiikkikasvatuksen tulevaisuus. Erilaisten ongelmien lisääntyessä ja oppilasmäärien vähetessä emme voi ummistaa silmiä erilaisten oppijoiden ja erilaisten toimintatapojen integroitumisen välttämättömyydelle. Tämä saavutetaan pienin askelin, yksilöiden toiminnan kautta: yhteistyöllä ja tekemällä toiminta näkyväksi. Yhteiskuntaan vaikuttamisen työtä on erittäin paljon jäljellä!”

Sähköpostikyselyn vastaukset vahvistivat omaa opettajaidentiteettiäni, sekä uskoa käyttämäni menetelmien toimivuudesta. Lisäksi ne antoivat konkreettisia toimintamalleja ja työkaluja tulevaisuutta varten ja lujittivat haluani toimia inklusiivisena pedagogina.

4.2 Bändikurssin aloitus

Töiden alkaessa elokuussa 2021 minulla oli sisällölliset ja tavoitteelliset suuntaviivat luotuna. Bändikurssin alkuun oli vielä kuukausi aikaa, koska Iisalmen kansalaisopiston lukuvuosi käynnistyy kuukautta myöhemmin kuin musiikkiopiston lukuvuosi. Ensimmäiset haasteet ilmenivät oppilasmäärän

täyttymisessä. Jotta bändikurssi saataisiin käynnistymään, tarvittiin sille minimissään viisi osallistujaa.

Koska kurssi ei saanut tarpeeksi näkyvyyttä perinteisen opinto-oppaan myötä, ryhdyin markkinoimaan kurssia suoraan eri palvelutaloille, toimintakeskuksille, sekä yhdistyksille. Rehtorin suosituksesta lähestyin kehitysvammayksiköiden esihenkilöäkin, joka laittoi vielä tietoa kurssista eri yksiköihin (ks. Liite 4). Ensimmäiset yhteistyöavaukset kurssin tiimoilta olin tehnyt paikallisille säätiöille ja toimintakeskuksille jo tammikuussa 2021 (ks. Liite 3), kun olimme sopineet työnantajani kanssa kehittämistyön toteutuksesta osana kansalaisopiston kurssitarjontaa.

Kaikissa viesteissä kerroin ja tiedotin aina, että kyseessä on Iisalmen kansalaisopistolle tehtävä kehittämistyö, joka liittyy Savonia-ammattikorkeakoulussa tekeillä olevaan YAMK-opinnäytetyöhöni. Viesteissä kuvailin kurssia pedagogisesti ja taiteellisesti laadukkaaksi tavoitteelliseksi bändikurssiksi, joka on sisällöltään mielenkiintoinen ja sopiva kokonaisuus erilaisille oppijoille. Bändi olisi nimenomaan kehitysvammaisille aikuisille suunnattua toimintaa ja minun työni on ohjata ja kehittää kriteerit täyttävä kokonaisuus. Viesteissä kerroin myös aikajänteen alkaen syyskuussa 2021 ja kestäen huhtikuuhun 2022 saakka. Toiminta olisi loma-ajat huomioiden viikoittaista ja kesto maksimissaan 60 minuuttia. Kurssin hinta olisi 30–50 €/osallistuja. Lisäksi kuvailin toimintaympäristön, joka sijaitsee Iisalmen kulttuurikeskuksella. Tilat on mahdollista järjestää mahdollisimman esteettömäksi ja joka välineistön puolesta täyttää hyvin bändisoiton edellytykset. Saavutettavuuden vuoksi bändikurssin osallistumismaksu haluttiin pitää mahdollisimman edullisena, sekä huomioida esteettömyys kaikissa tilanteissa, jotta palvelun saavutettavuus täytyisi mahdollisimman monesta eri kokonaisuudesta (Saavutettavuusopas 2020, 4).

Ensimmäisissä yhteistyökyselyissä tiedustelin myös mahdollisuutta kurssin mahdollisesta liikuteltauudesta, johon yksi toimija olisikin mielellään antanut päivätoiminnan esteettömät tilat käyttöön. Viestinnässä toin esille myös bändikurssin pääteemat, joita olivat musiikin riemu ja yhteissoiton ilo, sekä yhdenvertaisuus ja taiteen tekemisen rajattomuus ja monet muodot. Opinto-oppaaseen olin muotoillut bändikurssista pienen luonnehdinnan ja kuvauksen: ”Kurssi on tarkoitettu kehitysvammaisille aikuisille. Kurssilla tutustutaan musiikin alkeisiin, eri soittimiin ja opetellaan niiden soittamista. Kurssilla lauletaan myös paljon ja tehdään erilaisia äänenkäytön harjoituksia. Musiikin ilmaisua ja oppimista hahmotetaan kehollisuuden sekä liikkeen ja rytmin kautta. Kurssilla tärkeintä on yhteissoiton ilo!” (Iisalmen kansalaisopiston kurssiopas 2021.)

Kurssin käynnistyminen näytti silti huonolta vielä viikkoa ennen varsinaista alkamista. Tässä vaiheessa bändikurssille oli kaksi ilmoittautunutta ja minimimäärä oli viisi osallistujaa. Jotta saisin lisää osallistujia, pidin esittelykäynnin yhdelle palvelutalolle, josta kaksi ilmoittautunutta olivat. Tarkoitus oli, että samasta yksiköstä ilmoittautuisi kurssille lisää asukkaita ja menisin aina paikanpäälle heidän yksikkönsä pitämään tunnin vaihtelevalle porukalle. Kyseinen järjestely olisi aiheuttanut ongelman kehittämistyön kannalta, kun ryhmä ei olisi pysynyt samana, vaan osallistujat olisivat vaihtuneet eri kertoina.

Huomasin kurssin minimimäärän täyttyneen ja kun opinto-oppaassa ilmoitettu aloitus päivämäärä koitti, pidin bändikurssin paikan päällä palvelutalossa. Mukanani minulla oli erilaisia soittimia: kaksi kitaraa joista toinen oli $\frac{3}{4}$ nylonkielinen ja toinen puoliakustinen teräskielinen, kosketinsoittimet, mikki ja kaiutin sekä paljon erilaisia rytmisoittimia. Kaikki harmoniasoittimet oli merkitty kuvionuotien värikoodeilla. Lisäksi olin varustautunut erilaisilla soittamiseen soveltuvilla applikaatioilla, joita olisi voinut käyttää Ipadilla. Tunti oli suunniteltu tarkasti rakenteen ja sisällön osalta ja vaikka tunti tuntui haasteelliselta, onnistui se silti mielestäni hyvin ensimmäiseksi kerraksi. Olin suunnitellut vähän liikaa sisältöä, mutta tätä oli helppo muuttaa ja soveltaa tunnin edetessä. Yhteissoittoon parhaiten sopivat perkussiot, sekä kosketinsoittimet. Rytmiin liittyviä harjoituksia olivat kehtorytmit omilla nimillä, sekä taputuksin tehdyt toistot. Esittelykerran ja tämän ensimmäisen kokoontumisen myötä huomasin, että henkilökunnan eräänlainen yhteistyöhaluttomuus oli harmillista ja ilman avustajia tapahtunut musiikkituokion vetäminen oli haastavaa.

Olin luullut, että kolme uutta ilmoittautunutta olivat kyseisen yksikön asukkaita, mutta näin ei ollutkaan ja he olivat odottamassa minua musiikkiopistolla, kun palasin ensimmäiseltä opetuskerralta. Pidín heille oman erillisen tunnin, suunnitelmahan minulla oli valmiina ja tietyin muutoksin tunti sujui hyvin ja pääsimme heti yhteissoittoon kiinni. Tästä alkoi selvittelytyö jatkoon suhteen ja aloin suunnittelemaan seuraavaa kertaa. Ryhmät yhdistyivät ja paikkana toimi alkuperäisen ilmoituksen ja suunnitelman mukaan Iisalmen kulttuurikeskus. Alkuperäisistä ilmoittautuneista kaksi jäi pois kolmannen kerran jälkeen ja heidän tilallensa tuli yksi uusi osallistuja. Tässä vaiheessa kurssille oli valmiiksi ilmoittautunut myös jäsen, joka aloitti vasta tammikuussa 2022. Näin ollen minimimäärä 5 pysyi ja syksyllä aktiiviosallistujia oli 4.

4.3 Bändikurssin toiminnan kuvaus

Takkuisesta alusta huolimatta kurssi lähti suunnitellun aikataulun ja toteutustavan mukaisesti lopulta käyntiin. Toisin kuin yleensä erityisryhmien bändiopetuksessa, toimin kehittämistyön ajan ainoana opettajana. Tämä asetti selviä haasteita toiminnalle. Paikalla oli myös 1–2 henkilökohtaista avustajaa, jotka eivät osallistuneet ohjaavaan toimintaan muuten kuin asiakastaan avustaen.

Kurssin sisällön toteutus perustui pitkälti samoihin teemoihin ja työtapoihin, kuin bändileirillä tekemäni harjoittelu. Kehollisuus ja tanssillinen liike olivat alusta alkaen tärkeä osa soittamisen ja laulamisen lisäksi musiikin kokonaisvaltaiseen oppimiseen ja opetuksen työtapoja (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 164, Kaikkonen ym. 2020). Omalla keholla kokiessa oppiminen on konkreettisempaa ja nämä hyödyt tukevat myös musiikin monipuolista sisäistämistä (Kaikkonen ym. 2020, 53). Työskentelytapoja olivat soittaminen, laulaminen, musiikin kuuntelu ja liike (Kaikkonen ym. 2020, 41). Onnistuneeseen lopputulokseen pyrittiin tavoitteellisella työskentelyllä ja viikoittaisella harjoittelulla. Kaikella toiminnalla oli tavoitteiden mukainen suunta, oli oppiminen kuinka hidasta tahansa (Kaikkonen ym. 2020, 20). Sisällön konkreettisin tavoite oli soittamaan oppiminen ja yhteissoiton ilo. Tähän pyrittiin keskittymällä tiettyihin instrumentteihin, jotka valikoituivat alkumetreillä osallistujien omiksi pääsoittimiksi. Läpi kurssin jatkunut teema, jolla yhdessä soittamisen iloa pidettiin yllä, oli positiivinen henki, sekä huumori ja jatkuva kannustava ilmapiiri. Musiikin oppimisen tavoitteiden lisäksi musiikkiin liittyi vahvasti myös sen emotionaalinen-alue: musiikin aiheuttamat tunteet ja onnistumisesta

kumpuavat elämykset (Kaikkonen 2005, 75). Musiikin informatiivisessa omaksumisessa käytettiin liikkeen lisäksi apuna kuvionuotteja ja korvakuuloa.

Jotta bändikurssi täyttäisi saavutettavuuden näkökulman, oli varsinkin esteettömyys alusta alkaen yksi tärkeimmistä teemoista ja kurssin toteutuksen edellytys. Jotta tämä toteutui, ensimmäinen kuu-kausi harjoiteltiin suuren konserttisalin näyttämöllä. Kyseessä on 470-paikkainen sali ja mikä oleellisinta, jonka näyttämölle oli helppo kulku sivunäyttämöltä. Käyttämämme näyttämön koko oli 16 x 10 m. Valmistelin näyttämötilan huolella turvalliseksi ja soittimet soittovalmiiksi, järjestelin tuolit, sekä instrumenttien johdot. Tarpeiston kasaaminen ja purkaminen, sekä soittotilan saattaminen käyttökuntoon oli aikaa vievä osa yhden harjoittelukerran valmisteluista. Lavalla oli valmiina flyygeli, muuten kasasin aina tätä varten äänentoistolaitteiston ja kuljetin vaihtelevan määrän eri instrumentteja salin lavalle. Joka kerta instrumentteihin kuuluivat kitara(t) ja kitaravahvistin, kosketinsoittimet ja erilaisia perkussioita: djembe, bongot, tamburiini, clavesit eli rytmikapulat, sekä marakaseja ja rytmimunia.

Neljännellä kerralla annoin osallistujille kotitehtäväksi miettiä nimiehdotuksia bändillemme. Tilava-
rausten takia viides kertamme oli vaikeakulkuisessa luokassa. Luokka sijaitti kellarikerroksessa, jonne johti vain kierreportaat. Koko lukuvuodesta tuo kerta oli kaikkein haastavin toimintaympäristön tuomien haasteiden ja sen tuoman muutoksen vuoksi. Haasteista huolimatta uutena elementtinä oli rumpusetin kokeilua, jolla pääsimme kokeilemaan opettelemiamme rumpukompeja käytännössä. Bändillemme oli mietitty myös nimi ja näin ryhmästämme tuli Meiän Bändi. Lisäksi syntyi ajatus yhdessä sanoitusten tekemisestä johonkin valmiiseen sävellykseen. Tähän olin saanut idean ja rungon bändileirin materiaalista. Sanoittaminen alkoi kysymällä mitä ajatuksia ja millaisia tunteita Meiän Bändi, yhteissoitto ja musiikki osallistujissa herättävät. Näitä ajatuksia kasasin laulun lyriikoiksi. Osallistujilta tuli muun muassa seuraavanlaisia sanoja sanoituksen rungoksi: hyvä, paras, laulu, huumori, yhdessä tekeminen, rokki, kotimainen, tanssi, äänenavaus, räppi, huippu tyyppäjä, kaikki lahjakkaita. Tällaisessa tehtävässä koin oman vaikutukseni osallistuvana ohjaajana hankalaksi. Tämä joh-tui keksimisprosessin johdattelusta, sekä osallistumisesta kuvailevien sanojen miettimiseen.

Tuon kerran jälkeen toiminnassa oli kahden viikon tauko syysloman ja oman sairaspöissaolon vuoksi. Palasimme konserttisalin näyttämölle enää yhden kerran, jolloin opettelimme Meiän Bändistä kertova laulua. Sävellys, jonka pohjalle sanoituksen hahmottelin ja lainasin osittain bändileirin materiaalista, oli Hurriganesin "Get on" (sävellys Remu Aaltonen, Cisse Häkkinen & Albert Järvinen, sanoitus Meiän Bändiläiset, kertosäe lainattu Kirsikodin sanoituksista):

"Meiän bändi on nimeltään Meiän Bändi, kohta sen tuntee koko Iisalmi. Bändissä X, X ja X, mukana myös X ja tietenkin X. Laulu ja piano, kitara ja perkat, raikuu koko Koljonvirta.

Tuu vaan, tule mukaan vaan! Tuu vaan, tule mukaan vaan! Kun soitto soi, ei yksin jää kukaan.

Me tykätään soittaa yhdessä, kerrotaan paljon vitsejä. Kulttuuritalolla treenataan, Säisän lavalla hoi-lataan. Meillä on iloa ja meininkiä, ei voi kukaan meitä estellä!

Tuu vaan..."

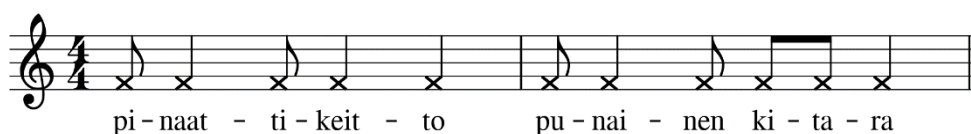
Tämän kerran jälkeen Meiän Bändi siirtyi varsinaiseen bändiluokkaan, josta tuli pysyvä tilamme. Suuren konserttitalin näyttämön etuja olivat täysi esteettömyys ja iso tila toimintaan. Suurta tilaa tuli käytettyä hyödyksi liikettä ja tanssia sisältävissä harjoituksissa. Bändileirillä suorittamastani harjoittelusta oli matkaan tarttunut esimerkiksi tanssillinen harjoitus aika-arvojen hahmottamiseen. Harjoituksessa muodostettiin improvisoituja liikkeitä koko- puoli- ja neljäsosanuottien aika-arvoihin. Musiikkina toimi esimerkiksi nopea bluegrass. Näyttämön huonoja puolia olivat sen järjestelyyn, sekä soittotarpeiston kasaamiseen ja purkamiseen mennyt aika.

Marraskuun 2021 puolivälissä siirryimme kellarissa sijaitsevaan bändiluokkaan. Kulku tuohon tilaan onnistui suorien portaiden lisäksi myös hissillä ja itse tilana luokka oli suuri ja lähes esteetön. Bändiluokan suuri etu oli myös kiinteä kalusto, johon kuuluivat mikseri sekä kaiuttimet, mikrofoneja, täysi rumpusetti, bassoja ja bassovahvistimia, kitaravahvistin sekä sähköpiano. Näiden lisäksi toin mukana erilaisia kitaroita: akustiset nylon- ja teräskielisen, sekä sähkökitaran. Nylonkielinen kitara oli $\frac{3}{4}$ mallia ja pienemmän kokonsa vuoksi motorisesti helpompi vaihtoehto. Bändisoitinten lisäksi käytimme paljon edelleen eri perkussioita soitossa, sekä osana erilaisia harjoituksia. Uusi tila kiinteine soittimineen ja varusteineen mahdollisti uusia asioita ja antoi koko porukalle uutta energiaa. Ensimmäiseksi tutustuimme uusiin instrumentteihin ja niiden käyttöön. Tähän kuului bassonsoitto, bassovahvistimen käyttö, sekä perusteellisemmin rumpujen soittaminen ja rumpujen eri osat. Pääosin olimme tähän asti harjoitelleet rumpukompeja pelkästään motorisesti, mutta nyt kaikki pääsivät kokeilemaan kunnolla oikeita rumpuja, sekä ottamaan ne osaksi bändisoittoa. Tässä vaiheessa jokaisen roolit olivat selkiytyneet. Vaikka eri instrumentteja kokeiltiin ja vaihdeltiin, oli jokaiselle valikoitunut myös oma pääinstrumentti. Itse soitin kitaraa, bassoa tai pianoa, lauloin apuna, sekä pyrin osoittamaan sointuvaihtoksia huutelemalla sointuja vastaavia värejä.

Yhden kokoontumiskerran pituus oli syyskaudella 60 minuuttia. Tässä ajassa ehdimme hyvin ja rauhassa tehdä alkulämmittelyt, laulaa yhdessä, keskittyä yhteissoittoon, sekä pitää loppurauhoittumisen. Tilan vaihto tapahtui seitsemännellä kokoontumiskerralla. Kahdeksannen kerran aikana tunsin, että homma alkaa niin sanotusti sujumaan. Kaikki toiminta tähän mennessä oli ollut suunniteltua ja tarpeen mukaan hetkessä sovellettua, mutta vasta kahdeksannella kerralla omaan tekemiseeni löytyi tietynlainen rentous. Kyseinen kerta ei ollut vain rutiinisuoittamista, vaan sisälsi paljon hetkessä elämistä ja koen että ensimmäisen kerran aistin kunnolla osallistujien tunnetiloja, johon pystyin vastaamaan omalla vuorovaikutuksellani. Harjoitukset sisälsivät tuona kertana paljon laulamista ja varsinkin bändiläisten itse toivomia lauluja, joita he keksivät kukin vuorollaan. Tähän asti en ollut luottanut tarpeeksi omiin vahvuusalueisiin muusikkona, joka on aina perustunut vahvaan korvakuulolla tekemiseen ja osaamiseen. Aloin rentoutumaan ja toimimaan omien vahvuuksieni mukaan, joka tässä tapauksessa oli vahva vuorovaikutus pedagogina, sekä kykyä mukautua muusikkona osallistujien omiin toiveisiin. Koen että tuosta kerrasta opin itsestäni opettajana, sain lisää työkaluja tulevien kertojen suunnitteluun ja saavutin ryhmän kanssa uuden tason tekemisessä, sekä keskinäisessä kommunikaatiossa. Ennen joululomaa kokoonnuimme vielä kolme kertaa.

Yhteensä 60 minuutin kokoontumisia kertyi syyskaudella 11 kertaa. Viimeiset kolme kertaa sisälsivät paljon laulamista, varsinkin joululauluja, ääniharjoituksissa etsimme erilaisia äänenkäyttötapoja ja äänensävyjä esimerkiksi ”opperahassuttelun” kautta. Soitimme paljon yhdessä kertaamalla koko syksyn ohjelmistoa. Yksi kerta oli erityisen hektinen, kun jouduin kesken tunnin laittamaan soittimiin uudestaan kuvionuottien värisäveltarroja. Tämä loi turhaa odottelua tekemiseen ja toimi tärkeänä muistutuksena itselle soittotilan ja soittimien valmistelusta, sekä erityisryhmän kanssa toimiessa suunnitelmallisuudesta ja tilanteen ja ohjeiden selkeydestä.

Tammikuu 2022 käynnistyi Meiän Bändin osalta pienin muutoksin. Olin jäämässä opintovapaalle maaliskuun alussa ja jotta ajallisesti saisimme käytettyä bändiin resursoidun ajan, muuttuivat kokoontumisemme puolentoistatunnin mittaisiksi. Saimme vihdoinkin viimeisen osallistujan osaksi ryhmää ja kevätkausi käynnistyiikin tutustumisen ja ryhmäytymisen merkeissä. Koronatilanne oli taas hetkellisesti pahentunut ja varotoimena emme laulaneet ensimmäisellä kerralla yhtään. Keskityimme yhteissoiton lisäksi paljon rytmeihin ja motorisiin harjoituksiin. Itsemme esittelyssä käytimme taas kehorytmejä, joita kaikki yhdessä toistivat. Harjoittelimme vasemman ja oikean käden erillistä toimintaa erilaisilla rytmitaputuksilla reisiin. Lisäksi harjoittelimme sanarytmejä puhuen ja taputtaen (nuottiesimerkki 1).

Nuottiesimerkki 1. Rytmien harjoittelua sanoittamalla ja taputtamalla

Musiikin pulssin ja rytmin hahmottamista harjoiteltiin Queenin We will rock you kappaleella tömistyksin ja taputuksin (nuottiesimerkki 2). Samalla harjoiteltiin kuuntelua ja kuuntelemalla opettelua, sekä laulettiin mukana täysin palkein.

Nuottiesimerkki 2. Yhteisen pulssin ja rytmin hahmottaminen

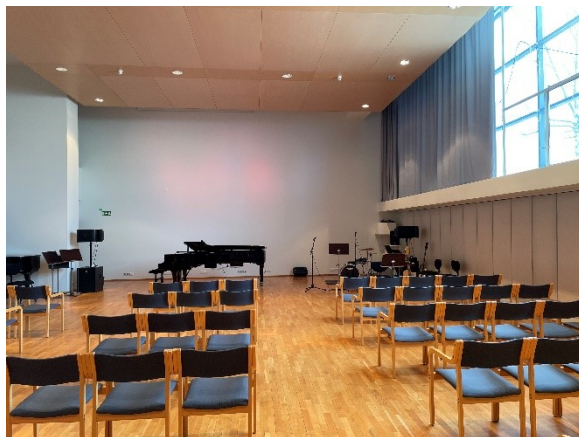
Aika-arvojen hahmottamista (koko-, puoli- ja neljäsosa) harjoiteltiin Värttinän ”Marilauluun” syksyltä tutulla liikeimprovisaatioharjoituksella. Soitimme myös paljon ja kokeilimme itselle bändisoitossa vähän vieraampia soittimia. Vaikka vuoden ensimmäisellä kerralla tehtiin paljon rytmiharjoituksia, emmekä voineet laulaa, meni kyseinen kerta silti nopeasti ja hyvin. Alkulämmittelyyn tutustumisineen ja loppurentoutukseen käytettiin myös normaalia enemmän aikaa.

Pidempi harjoittelu-aika mahdollisti vielä enemmän opeteltävien asioiden toistoa ja edellisen kerran muistelua ja kevätlukukauden toinen kerta alkoikin edellisen kerran rytmien muistelulla ja toistolla. Näistä rytmeistä muodostui yhteys uuteen lauluun, joka oli yhden soinnun ”Kanoottilaulu”. Yksinkertaisuudestaan huolimatta se mahdollisti monia uusia opeteltavia elementtejä. Rytmisi oli helposti hallittavissa ja kielisoittimet oli mahdollista virittää yhteen säveleen, tai valmiiseen sointuun. Lisäksi pianolla harjoiteltiin melodian ja välisoiton soittoa. Tunnin alussa laulettiin yhdessä paljon suomirokkia, jonka genrestä keksimmekin lauluja lennosta. Seuraavalla kerralla jatkoimme suomirock teemaa taas yhteislauluissa ja lauloimme erityisesti Kirkan, Juicen ja Eppu Normaalin kappaleita. Bändisoitossa jatkettiin ”Kanoottilaulua”, johon jaettiin eri instrumenttien sooloja ja joka sovitettiin yhdessä. Kertasimme myös vanhaa ohjelmistoa ja harjoiteltavia kappaleita jaettiin myös pienempiin osiin, jolloin keskityttiin enemmän lauluosuuksiin tai soittamiseen. Tämän myötä saimme uutena elementtinä harmoniasoittoon terssisoinnut yhden perussävelen sijaan.

Alusta alkaen oli ollut selvää, että Meiän Bändi esiintyy julkisesti ja johon lukuvuosi kehittämistyön kokeiluryhmän osalta kulminoituu. Tässä vaiheessa esitettävä kappale, tai kappaleiden lukumäärä oli vielä auki. Soitimme koko ohjelmistoa ja alkulämmittelyt, sekä loppurentoutus olivat edelleen tärkeässä osassa harjoitusrutiinia. Näillä kerroilla toimivat erityisesti hengitysharjoitukset, jotka saivat hyvänolon tunteen virtaamaan, sekä rytmiharjoitukset, joita kaikki keksivät vuorollaan varioiden niitä erilaisilla liikkeillä ja asennoilla.

Kevätlukukauden viidennelle harjoittelukerralle pyysin mukaan avustajan, joka tulisi mukaan myös esitykseen. Kohdistetun tuen antaminen kahden opettajan voimin toimi hyvin ja teimme bändinä lopullisen päätöksen mitä esitämme. Päätimme esittää J. Karjalaisen ”Kolme Cowboyta”, jota olimme harjoitelleet jo ihan alusta lähtien. Suurimman osan harjoituksista käytimmekin kyseiseen lauluun keskittyen ja valmistautuen tulevaan esiintymiseen. Tätä seuraava kerta oli viimeinen ennen esiintymistä. Tuolloin kävimme tutustumassa konserttitilaan, teimme liikkeelliset alkulämmittelyt, soitimme ja improvisoimme perkussioilla ja lauloimme kahta suomalaista kansanlaulua ”Asikkalan puiset rattaat” ja ”Kaksipa poikaa Kurikasta”. Näitä laulettiin erikseen ja päällekkäin ja mukaan otimme myös perkussiosoitimia. Keskustelimme kuluneesta lukuvuodesta ja mikä on ollut hyvää ja mitä voisi tehdä eri tavalla. Lisäksi suunnittelimme mitä teemme vielä viimeisellä kerralla esiintymisen jälkeen. Loppuun teimme improvisoitua liikettä ja tanssia, ja jokainen poistui tilasta vuorollaan musiikin soidessa tanssien tai jollakin muulla liikkeellä.

Meiän Bändin ensimmäinen esiintyminen oli musiikkiopiston oppilaskonsertissa, eli iltamusiikissa 22.2.2022. Olin päivällä käynyt kasaamassa meidän soittotarpeistomme valmiiksi (Kuvat 1 ja 2).

Kuvat 1 ja 2. Meiän Bändin tarpeisto kasattuna esiintymistä vasten. (Kuva Turunto, 2022)

Koosnuimme tuntia ennen konserttia ja pidimme pienen lämmittelyn sekä valmistautumisen esi-tykseen. Meiän Bändin muodostivat rummut, basso, kitara, koskettimet ja laulu. Minun roolini oli soittaa bassoa ja laulaa mukana, avustaja auttoi koskettimien kanssa kertomalla ja osoittamalla väri-sointuja. Esiintyminen sujui todella hyvin ja täydensi bändikurssille asetetut tavoitteet.

Esiintymisen lisäksi koosnuimme kevätlukukaudella yhteensä seitsemän kertaa. Viimeinen kerta oli rentoa yhteismusisointia, keikkatunnelman läpikäymistä, juttelua menneestä lukuvuodesta, sekä toi-veiden ja kehittämiskohteiden esittämistä seuraavaan lukuvuoteen.

4.4 Tuntien rakenne, ohjelmisto ja soittimet

Tunnit olivat tarkoin suunniteltuja ja toistivat rakenteeltaan tiettyä rutiinia. Kokoontuminen alkoi ve-nytyksillä, hengitysharjoituksilla ja kehon aktivoinnilla. Aktivoimista ja kehon motoriikkaa tehtiin esi-merkiksi kehon keskilinjan ylityksillä, joka voi olla haastavaa kehitysvammaisille ihmisille. Tämän ai-kana yleensä soi aina rauhallinen musiikki. Alun jälkeen avasimme ääntä erilaisilla ääniharjoituksilla, johon liittyi aina erillinen äänenavauslaulu. Sen aikana käytimme eri äänneitä ja sanatavuja, pellei-limme äänellä ja äänenvoimakkuudella sekä vaihdoimme viikon ja päivän kuulumiset laulaen. Koska kehitysvammaisille ihmisille voi ahdistusta tuottaa tilanteet, joissa ei pystytä ymmärtämään merki-tyksiä tai seurauksia, koin, että tarkat rutiinit ja niiden noudattaminen kerrasta toiseen lisäävät osal-listujien turvallisuuden ja hyvinolon tunnetta (Uusitalo 2005, 68–69). Myös kokemus ja ymmärrys omasta osaamisesta luo turvallisuutta ja edesauttaa onnistumisen kokemuksiin (Kaikkonen ym. 2020, 20).

Alku	Keskivaihe	Loppu
<p>Tervehdykset ja kuulumiset</p> <p>Edellisen kerran muistelu ja pika-kertaus</p> <p>Kehon motorikkaa: venytykset, keskilinjan ylitykset, tanssillista liikettä. Samaan aikaan musiikin kuuntelua</p> <p>Äänenavaus, hengittelyä, äänenkäytön opettelua äänenavauslaulla, jossa myös vuorovaikutusta</p> <p>Rytmiä, komppien ja tahtilajien opettelua: taputusharjoitukset ja sanarytmit, beat- ja valssikomppi, kehorytmit, beatboxaus</p> <p>Yhteislauluja eri teemoin ja improvisoiden</p>	<p>Yhdessä soittamista</p> <p>”Musiikki alkaa hiljaisuudesta”</p> <p>Yhtä aikaa soiton aloittaminen ja lopettaminen</p> <p>Oman vuoron odottaminen</p> <p>Toisten kuuntelu</p> <p>Jatkuva positiivisen palautteen antaminen</p> <p>Omista nuoteista ja soittamista huolehtiminen</p> <p>Vakiintuneet instrumentit, tai instrumenttien vaihtelua</p> <p>Pääsääntöisesti vakiintuneen ohjelmiston toistoa</p>	<p>Soittimet paikoilleen</p> <p>Rauhoittuminen hetkeen</p> <p>Rauhallinen taustamusiikki</p> <p>Hengittelyä ja kehonosien pyörittelyä</p> <p>Kiitokset hyvästä ja mukavasta yhteissoittohetkestä</p> <p>Seuraavan kerran suunnittelua ja toiveiden huomioiminen</p> <p>Yhdessä poistuminen ja hyvästit</p>

Kuvio 4. Tuntirakenne Meiän Bändin oppitunnin rutiineista

Tunnin aloituksen rutiineihin kuuluivat myös yhteislaulut, joita keksittiin lennosta liittyen tiettyyn artistiin, musiikkityyliin, tunnetilaan, vuodenaikaan tai tapahtumaan. Rytmejä ja tahtilajeja harjoiteltiin aina myös tuntien alussa. Rytmejä taputettiin, tehtiin sanarytmejä rytmien sisäistämisen tueksi, improvisoimme kehorytmejä ja harjoitelimme rumpukompeja. Kompeja ohjatessa toimin yleensä oppilaiden peilikuvana motorikan omaksumisen vuoksi.

Ohjelmisto koostui suomalaisesta pop/rock ja iskelmämusiikista, sekä kansanlauluista. Kappaleet olivat 1–6 soinnun lauluja. Ohjelmistoomme kuuluivat muun muassa ”Pohjolan tuulet” (sävellys ja sanoitus Toni Kimpimäki, Väinö Wallenius ja Pauli Korjus), ”Juokse sinä humma” (kansansävelmä, sanoituksia muokannut Tapio Rautavaara), ”Emma” (kansansävelmä, sanoittanut Väinö Siikaniemi), ”Kanoottilaulu” (Trad., sanoittanut Sauvo Puhtila), ”Get on” (sävellys Remu Aaltonen, Cisse Häkkinen, Albert Järvinen, sanoitus Meiän Bändi ja osittain Kirsikodin taiteilijat), ”Kolme cowboyta” (sävellys ja sanoitus J. Karjalainen), ”Sankarit” (sävellys ja sanoitus J. Karjalainen), ”Puuttuva palanen” (sävellys Maki Kolehmainen, sanoitus Jimi Constantine, Kari Härkönen ja Jonnaemilia Kärkkäinen), ”Missä muruseni on” (sävellys ja sanoitus Jenni Vartiainen, Jukka Immonen ja Mariska). Yhteislauluja oli erittäin paljon ja niitä keksittiin yhdessä hetkeen eläytyen. Joskus kiinnitin enemmän huomiota instrumenttien soitonopetteluun, mutta eniten keskityimme yhteissoittoon.

Loppuun sisältyi rauhoittuminen ja kiitokset rauhallisen musiikin tahdissa. Yhdessä poistuminen ja luokkatilasta huolehtiminen, sekä hyvästien sanominen oli tärkeä osa rutiinia.

Musiikin informatiivisessa hahmottamisessa apuna toimivat musiikkiterapeutti Kaarlo Uusitalon kehittämät kuvionuotit, joissa informaatio on esitetty muotojen ja värien avulla ja samat muodot ja värit löytyvät soittimeen kiinnitetyistä tarroista (Kaikkonen & Uusitalo 2005, 5). Kuvionuoteissa joka sävellä on oma värinsä ja muoto ilmaisee oktaavialan (Kaikkonen ym. 2020, 29): C=punainen, D=ruskea, E=harmaa, F=sininen, G=musta, A=keltainen, H=vihreä. Kuvionuotit tukevat nuotti-informaation lukemista ja hahmottamista haasteista huolimatta, helpottavat soittamisen aloittamista ja tarjoavat onnistumisen elämyksiä matalalla kynnyksellä (Kaikkonen 2005, 77, Kaikkonen ym. 2020, 28). Kuvionuottimenetelmä yhdessä korvakuulo-oppimisen kanssa muodostivat perusrungon kappaaleiden oppimiselle. Soittamaan ja laulamaan opeteltiin sanojen ja värisointujen avulla.

Perinteisistä bändisoittimista Meiän Bändin kohdalla toimivimpia olivat rummut, erilaiset perkussiot, kosketinsoittimet kuvionuottimenetelmän värein, sekä mukautetut kielisoittimet. Teknologiasovellukset ja erilaiset soitettavat mobiiliapplikaatiot olivat myös osa bändinsoittoa. Fyysiset rajoitukset voivat asettaa rajoituksia perinteisten instrumenttien hallinnalle, jolloin soitinten soveltavasta käytöstä ja muokkaamisesta, sekä teknologiasta on apua (Kaikkonen ym. 2020, 42). Käytimme eniten Garagebandia, joka oli monipuolisin ja joka mahdollisti monen eri instrumentin soittamisen. Applikaation käyttäjä pystyi olemaan rumpali, basisti, kosketinsoittaja, tai jonkin erikoisemman instrumentin soittaja erilaisen äänimaailman luomiseksi. Garagebandin etuja monipuolisuuden lisäksi on helppokäyttöisyys, sointujen muokkaus ja niiden soitto yksinkertaisilla painikkeilla. Käytännöllinen ominaisuus oli myös sävellaji sidonnaiset asteikot, joista esimerkiksi pentatoniset asteikot sopivat usein lauluihin myös sattumanvaraisesti soitettuina ja mahdollistivat sointuharmoniaan sopivan sooloimprovisaation.

Kielisoitinten kohdalla muokkausta joutui tekemään useammin, sekä miettimään soveltavia käyttötapoja. Lähtökohtaisesti kielisoittimet ovat erityisryhmillä usein kvinttivireessä (E-H-E-H, tai A-E-A-E), jolloin sointuja saadaan soitettua yhden sormen barré-otteella, jotka terssittöminä kvinttisointuina käyvät sekä duuriin että molliin. Sointujen niminä käytetään kuvionuoteista tuttuja säveliä vastaavia värejä. Lisäksi soittimen hallittavuuteen vaikuttavat sen koko, paino ja soittoasento. Normaalia pienempi kitara oli helpompi käsitellä ja soiton helpottamiseksi kaksi alinta kieltä voi poistaa käytöstä myös kokonaan. Kielisoitinten soittamista helpotti myös sen soittaminen pöydän päällä pitkittäin. Muita soveltavia tapoja, joita kokeilin kitaran soittoon, olivat värikielet, jossa yhtä säveltä vastaavaa värikästä kieltä soitetaan perussävelenä, sekä tuntotarrat otelaudan toisella puolella.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoitus oli kehittää musiikkioppilaitoksia, joissa työskentelen, kohti inklusiivista toimintaa, sekä omaa toimintaani inklusiivisena pedagogina. Kehittämäni bändikerho kehitysvammaisille aikuisille ihmisille mahdollisti saavutettavamman musiikin opiskelun, sekä jäi pysyväksi osaksi Iisalmen kansalaisopiston kurssitarjontaa.

5.1 Oppilaitoksen kehittäminen kohti inklusiivista toimintaa

Suomen musiikkioppilaitosten inklusiivisuutta on pyritty kehittämään 2000-luvun alusta lähtien. Tähän on ohjattu uudistamalla opetussuunnitelmia, jotka perustuvat vahvalle arvopohjalle. Pääpaino on elinikäisessä harrastamisen mallissa (TPO 2017) ja musiikin tavoitteellinen opiskelu on itseisarvona mahdollista kaikille. Vaihtelua inklusion toteutumisessa musiikkioppilaitoksissa silti esiintyy eri alueiden kesken ja inklusiivinen toiminta käsittääkin heterogeenisen joukon ihmisiä eri kulttuureista, oppijoita eri rajoituksin ja haastein, sekä ihmisiä eri ikäryhmistä. On jo monia osa-alueita, jotka toimivat toisia paremmin musiikkioppilaitoksissa. Esimerkiksi aikuisopiskelijoilla on hyvät mahdollisuudet harrastaa musiikkia tavoitteellisesti avoimilla osastoilla. Näkökulma on muuttunut ammattimuusiikoiksi kasvattamisen perinteistä entistä enemmän korostamaan hyvää musiikkisuhdetta omien kykyjen mukaisesti. (Laes ym. 2018.) Pelkkä lainsäädäntö ja opetussuunnitelmien uudistukset eivät takaa tasa-arvoisen musiikinopiskelun toteutumista yhteiskunnassa. Inklusion kohdalla rakenteelliset muutokset tapahtuvat usein alhaalta ylöspäin. Toteutuakseen se vaatii aktiivisia tekijöitä ja vahvaa asenteellista sitoutumista. Musiikkioppilaitosten johtajat ja opettajat ovat itse määrittelemässä sitä, miten musiikkiopistot pystyvät vastaamaan yhteiskunnan muutoksiin ja edistämään tasa-arvoa musiikinopiskelussa (Laes ym. 2018). Kuten artikkelissa ”Suomalaisen musiikkioppilaitosjärjestelmän tehtävästä nyky-yhteiskunnassa” kirjoitetaan: ”Taiteen perusopetusta koskevat sosiaaliset innovaatiot ovat nimenomaan musiikkioppilaitosten opettajien alulle panemia innovaatioita, joiden kautta on pyritty saavuttamaan uusia oppilasryhmiä tavoitteellisen musiikinopetuksen piiriin” (Väkevä, Westerland & Ilmola 2017, Laes ym. 2018).

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että aktiivisuus ja vahva sitoutuminen tasa-arvoisempaan musiikinopiskeluun ja -opetukseen lähtee johdon ja opettajien toimesta. Ehdotus sisällön suunnittelusta ja toteuttamisesta erityisryhmälle, joka tähän saakka on jäänyt marginaaliin musiikinopiskelussa, tuli Iisalmen kansalaisopiston ja musiikkiopiston rehtorilta. Minulle jäi vapaat käden innovoida ja kehittää kurssi, joka toisi uusia oppilasryhmiä tavoitteellisen musiikinopiskelun pariin.

Musiikkioppilaitoksen kehittäminen inklusiivisemmaksi vaatii kuitenkin myös paljon muuta. Musiikinopiskelu musiikkioppilaitoksissa on julkisin verovaroin tuettua toimintaa ja näin ollen mahdollisuudet siihen pitäisi olla yhdenvertaiset kaikille. Saavutettavien palveluiden lähtökohtana pitäisikin olla inklusioajattelu (Saavutettavuusopas 2020). Jotta bändikurssi oli mahdollisimman saavutettava, oli kurssimaksu erittäin alhainen ja toimintaympäristöt isoja ja esteettömiä. Mielestäni tämä onnistui suunnittelussa ja palveluntarjoamisessa erittäin hyvin.

Varsinkin pienempien kaupunkien musiikkiopistoissa oppilasmäärät vähenevät käsikädessä syntyvien laskun myötä. Näen että inklusiivisessa toimintamallissa on valtavat mahdollisuudet aikana, kun laulu- ja instrumenttiopintoihin hakeutuu yhä vähemmän lapsia.

On tärkeää, että erityisryhmät ovat aktiivisesti esillä musiikkioppilaitosten toiminnassa. Toiminnan avaaminen ulospäin ja mahdollisimman laaja näkyvyys parantavat inklusiivisen musiikkioppilaitoksen toimintaedellytyksiä. Musiikinopiskelun mahdollisuudesta henkilökohtaisista rajoitteista tai tuen tarpeesta huolimatta pitäisi tiedottaa aktiivisemmin ja tasa-arvoinen musiikin harrastaminen olisi syytä tuoda kaikkien näkyville.

Kuten todettu, muutos kohti inklusiivista toimintakulttuuria vaatii käytännön tekoja opettajakunnalta, työhön sitoutumista sekä reflektointia. Johdolta se vaatii muutoksen johtamista ja hallintaa. (Ks. Kuvio 1, Takala ym. 2020.) Yksilötasolla tämä on toiminut parhaiten suunniteltaessa henkilökohtaisia opetussuunnitelmia. Oma opettaja oppii tuntemaan oppilaan ja pystyy oman pedagogisen kokemuksensa myötä muuttamaan ja suunnittelemaan opetuksen vastaamaan oppilaan tarpeita (Ks. Kuvio 1, Takala ym. 2020.). Joustavalla oppimäärän ja opetuksen yksilöllistämällä on saavutettu monen musiikinharrastajan eteneminen opinnoissaan ja lopulta valmistuminen. Opetussuunnitelman joustava muokkaaminen tukee sekä erilaista oppijaa, että myös opettamisen onnistumista (Kaikkonen 2013). Tämä edellyttää kolmiportaista suunnittelua ja kommunikaatiota opettajan, perheen ja johdon välillä. Näiden lisäksi tukitoimissa ensiarvoisen tärkeitä ovat moniammatillinen yhteistyö eri toimijoiden ja organisaatorajojen yli, sekä yhteisopettajuus (Takala ym. 2020, Kaikkonen ym 2020, Laes ym. 2018). Opettajan joustavien toimien lisäksi tasa-arvoinen oppimistilanne vaatii oppilaitoksen tukitoimia (Kaikkonen 2013). Resursseihin kuuluu paitsi erilaisten oppijoiden tarvitsemat fyysiset apuvälineet ja soittimet, moniammatillinen yhteistyö ja yhteisopettajuus, myös henkilöstön kouluttaminen kohtaamaan inklusion haasteita. Koulutus voi olla monipuolisten pedagogisten menetelmien ja sovellusten lisäksi tietoa fyysisistä, psyykkisistä ja neurologisista haasteista, sekä vuorovaikutustaitoja, jotka korostuvat työskenneltäessä erilaisten oppijoiden kanssa. Pedagogit ovat ammattilaisia niin pedagogisilta taidoiltaan, kuin myös muusikkoina. Halu oman ammattitaidon kehittämiseen inklusiivisemmaksi täytyy lähteä sisältäpäin. Parhaimmillaan se on mahdollisuus toimivimpiin työtapoihin ja parempaan opettamiseen (Kaikkonen & Laes 2011).

Edellä esitetyt johtopäätökset ja tulokset kertovat, kuinka oppilaitosta kehitetään inklusiivisemmaksi. Bändikurssin tulokset käytännön tasolla puhuvat puolestaan. Osallistujat saivat osaamisen ja oppimisen tunteen yhteisöllisestä bändisoitosta, sekä oman instrumentin hallinnasta. Yhteissoiton ilo ja yhdessä tekemisen energia välittyi myös ulkopuolisille. Esiintyminen toi näkyvyyttä ja esitteli konkreettisen lopputuloksen bändisoiton oppimisesta. Onnistuin kehittämistyön myötä luomaan sisältöä inklusiivisuuden periaattein. Bändikurssi on jäänyt pysyväksi ja näkyväksi osaksi Iisalmen kansalaisopiston toimintaa kehittyen edelleen. Lisäksi malli on monistettavissa ja sovellettavissa muihinkin ryhmiin ja tarjoaa myös tietoa ja työkaluja muille inklusiivisesta musiikinopetuksesta kiinnostuneille. Uskon että bändikurssin myötä on mahdollista saada opiskelijoita myös musiikkiopistoon. Inklusiivisen toiminnan ja opinnäytetyön myötä tutkijalle on avautunut mahdollisuus kansainväliseen yhteistyöhön ja oppimiseen. Lisäksi työnantajan ehdotuksesta koko Meiän Bändillä on mahdollisuus opintomatkaan ulkomaille.

5.2 Oman toiminnan kehittäminen inklusiivisena pedagogina

Koen aina olleeni hyvät vuorovaikutustaidot omaava pedagogi. Tästä taidosta on ollut paljon iloa ja apua toteuttamassani oppilaslähtöisessä pedagogiikassa. Kuuntelun ja läsnäolon voima, sekä pyrkimys ymmärtää oppilaan ajatuksia ja tunteita syventyivät entisestään tämän kehittämistyön myötä. Vuorovaikutuksella ja ilmapiirillä oli iso merkitys oppimistuloksissa. Ryhmässä vallitsi positiivisen oppimisen ja kannustamisen ilmapiiri. Kaikki kehuivat toisiaan, vitsailivat ja nauttivat yhdessä soittamisesta. Yhdessä soittaminen ja sen opettelu oli prosessi, jossa vuorovaikutustaidot ja kurssin ilmapiiri oli vain yksi osatekijä. Kuten Markku Kaikkonen toteaa, vaatii erilaisen oppijan tuen tarpeiden tunnistaminen pedagogilta hyvien vuorovaikutus- ja pedagogistentaiteiden lisäksi kykyä kehittää ja löytää mielekkäitä sekä toimivia opetusmenetelmiä (Kaikkonen 2009).

Opetusmenetelmistä koen tärkeimpien olleen toisto, rutiinit, kehollisuus ja kuvionuotit. Pitkäjänteisessä musiikinopiskelussa, tai minkä vain taidon opettelussa, on toistolla huomattava merkitys. Jos oppisisällön sisäistäminen ja muistaminen on haasteellisempaa, korostuu toiston merkitys entisestään. Oppiminen edellyttää paljon toistoja, sekä ymmärrettäviä selkeitä ohjeita (Kaikkonen ym. 2020, 21). Toisto ja kertaaminen toistuivat kaikessa tekemisessä. Pienellä muistelulla ja kertaamisella mieliin palautuivat aina edellisen kerran sisällöt, laulut ja rytmit. Ohjaamisessa tärkeitä olivat selkeät ja lyhyet ohjeet selkeästi puhuttuna. Ohjaamisessa ja ohjeistamisessa tärkeää oli myös katsekontakti. Joskus opettajan ilmeillä, eleillä ja liikkeillä saattoikin olla toimivampi vaikutus kuin sanoilla. Ohjaaminen eleillä ja liikkeillä toimi hyvin yhteissoiton aikana, sekä kehollisuutta vaatineissa tanssillisissa harjoituksissa ja rumpukomppien opettelussa. Tuntirakenteen suunnitelmallisuus ja rutiinomainen toisto loivat oppimistilanteesta turvallisen niin henkisesti, kuin fyysisestikin.

Onnistumisen kokemukset ja tunne osaamisesta loivat positiivisen oppimisen ilmapiirin. Tätä edesautoin jatkuvalla kehumisella ja oli hienoa todeta, miten koko ryhmä kehui toisiaan ja bändin soittoa ja toimintaa. Mielestäni tämä on selvä onnistumisen tulos siitä, mitä musiikinopiskelussa saadaan aikaan positiivisen kannustamisen ja tavoitteellisuuden myötä, sekä korostamalla yhdessä tekemisen voimaa.

Vuorovaikutustaitojen lisäksi korostuivat pedagogisten menetelmien joustava käyttö ja kehittäminen. Kehittämistä ja kokeilemistä tapahtui myös soitinten soveltamisessa yksilön hallinnan ja tason mukaan. Yksilölliset opetusmenetelmät syventyivät erilaisten oppijoiden kanssa toimiessa. Se tapa mikä toimii toiselle, ei välttämättä toimi toiselle ollenkaan. Koen että opettajana minä mahdollistin yhdenvertaisen oppimisen ja onnistumisen kokemuksen parhaani mukaan etsiessäni toimivimpia ratkaisuja.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni tarkoitus oli kehittää musiikkioppilaitosta kohti inklusiivista toimintaa, sekä omaa toimintaani inklusiivisena pedagogina. Opinnäytetyöni on ollut pitkä prosessi. Työ alkoi kehittämistyön sopimisesta työnantajan kanssa ja kurssin suunnittelulla ja yhteistyötahojen kartoittamisella tammi-kuussa 2021. Tätä kirjallisen osion loppuvaihetta kirjoitan toukokuussa 2023. Tälle aikajänteelle on mahtunut paljon suunnittelua, lähdekirjallisuuteen tutustumista, käytännön kokeilua ja ennen kaikkea työn kautta oppimista. Kehittämistyö saavutti konkreettisen tavoitteensa sisällön luomisen osalta. Työnantajan tarve oli saada lisää kurssitarjontaa erityisryhmille ja tätä kirjoittaessani bändikurssi on pidetty jo kahtena kansalaisopiston lukuvuotena. Kurssia, sen henkeä ja yhteisöllisyyttä, tavoitetta ja teemaa kuvailen ajatuksella: Musiikki on iloa ja elämää.

Tiesin, että minulla oli pedagoginen haaste luoda toimintaa erityisryhmille ilman aikaisempaa kokemusta. Tämä haaste tuntui mahdollisuudelta, johon minun täytyi rohkeasti tarttua. Tämä johtui vuosia sitten kokemastani pedagogisesta kädettömyydestä kohdatessani erilaisen oppijan, sekä siitä, että mielestäni musiikin opiskelun pitäisi tänä päivänä olla mahdollista kaikille ihmisille, eikä se vieläkään toteudu yhdenvertaisesti. Uskon että opettajat, jotka ovat itse kokeneet oppimisen haasteita, suuntautuvat toimimaan oppimisen haasteiden parissa muita halukkaammin. Koen, että tuon piirteen tunnistamisesta itsessäni kumpusi myös halu kehittää omaa opettajuutta kohtaamaan paremmin erilaiset oppijat. Mielestäni opettajan ensimmäinen askel inklusiivisen musiikinopetuksen pariin on rohkeus ja ennakkoluuloton asenne, sekä halu kehittää omaa ammattitaitoaan.

Bändikurssin järjestäminen kokeiluryhmänä Iisalmen kansalaisopiston kurssitarjonnassa oli hyvä ja saavutettava alusta kehittämistyölle. Ylä-Savon musiikkiopisto ja Iisalmen kansalaisopisto ovat johtohenkilöstön, musiikkipedagogien ja toimitilojen osalta samaa oppilaitosta. Toisistaan ne erottaa se, että musiikkiopisto antaa TPO:n mukaista musiikin laajaa oppimäärää. Toimin opettajana molemmissa organisaatioissa ja haluaisin nähdä tilanteen, jossa kansalaisopiston inklusiivinen bändikurssi olisi yksi väylä musiikkiopiston opintojen pariin. Koska inklusiivisuuden kehittäminen sivuaa lopulta molempien koulutuksentarjoajan musiikinopetusta, käytin opinnäytetyössäni yleistermiä musiikkioppilaitos.

Opinnäytetyöni jakautui kahteen eri osioon: käytännön toteutus sekä kirjallinen raportti. Opinnäytetyöni myötä opin paljon inklusiivista ja erityismusiikkikasvatuksesta – toisin sanoen inklusiivisesta musiikinopetuksesta. Käytännön kokemus erilaisten oppijoiden opettamisesta on kehittänyt minua musiikkipedagogina sekä ihmisenä. Erityisryhmien toimintaa, saavutettavuutta ja opetuksen yhdenvertaisuutta tutkiessa ja järjestäessä kyseisestä asiasta tulee myös aatteen asia. Sen eteen haluaa tehdä töitä mahdollistaakseen tasa-arvoisen musiikinopetuksen. Toiminnan ja tutkimuksen kautta olen tullut myös tietoiseksi, miten kaukana olemme vielä aidosta yhdenvertaisesta musiikinopiskelusta. Inklusion toimivuudesta tai toimimattomuudesta esimerkiksi koulumaailmassa en ota kantaa tässä työssä. Sen sijaan tunnistan ne piirteet, miten paljon helpompaa inklusion toteuttaminen on musiikkioppilaitosjärjestelmässä. Opetuksen yksilöllistäminen, soveltavien opetusmenetelmien käyttö ja yksilön kohtaaminen joko osana ryhmää tai soittotuntitilanteessa on taiteen parissa helpompaa, kuin isossa koululuokassa.

Olen aina ollut vuorovaikutteinen, joustava ja oppilaslähtöinen musiikkipedagogi. Koen, että nämä ihmisenlukutaidot syvenivät entisestään opinnäytetyöni myötä. Monesti jouduin haastamaan itseni löytääkseni toimivia ja joustavia opetusmenetelmiä sisällön opettamiseen. Pidin kovasti haasteesta kehittää ja tutkia soveltavia soittimia ja etsiä toimivaa teknologiaa soittamisen tueksi. Opetusmenetelmien toimivuudesta, kehittämisestä ja kokeilusta olen oppinut eniten käytännön työn kautta. Kehittämistyö sisälsi monta kokoontumista, joten pystyin muuttelemaan ja kokeilemaan eri menetelmiä ja lähestymistapoja. Jos jokin asia ei toiminut, kokeilimme seuraavalla kerralla jotakin muuta. Lisäksi pystyin kuuntelemaan ryhmän toiveita ja ideoita ja huomioimaan ne sisällössä ja suunnittelussa.

Pitkäjänteisyys, selkeä ohjeistaminen, kehollisuus ja liike, toistot ja kertaaminen, jokaisen yksilöllisen tason huomioiminen ja soittotehtävien mukauttaminen sitä myöten ja jatkuva kannustaminen olivat kehittäviä työskentelytapoja. Musiikin ja yhteissoiton riemu ja sen ylläpitäminen huumorin ja positiiivisen ilmapiirin avulla tekivät kokoontumisista erittäin mukavia. Nämä kaikki ovat elementtejä, jotka toistuvat kaikessa musiikkikasvatustoiminnassa. Vuorovaikutustaitojen ja jouston merkitys korostuu työskennellessä erityisryhmien ja erilaisten oppijoiden kanssa. Huomasin, että kehitystä tapahtuu koko ajan, kun toiminta on suunnitelmallista ja pitkäjänteistä.

Kirjallisen raportin laatiminen on laajentanut ymmärrystäni inklusiivisesta musiikinopetuksesta, inklusion mahdollisuuksista ja haasteista sekä inklusion tilasta musiikkioppilaitosjärjestelmässä. Koen että saavutin tavoitteeni tulla inklusiivisemmaksi musiikkipedagogiksi ja tämä on suunta, jonka parissa haluan työskennellä myös jatkossa. Tähän liittyy myös musiikkioppilaitoksen sisällön ja toimintakulttuurin kehittäminen edelleen. Kuten todettu, inklusiivinen malli vaatii ennen kaikkea toimijoita opettajien ja johdon puolesta. Erilaisten oppijoiden opettaminen vaatii ymmärrystä erityismusiikkikasvatuksesta, mutta kun tarkoituksena on saada kaikki osaksi samaa ryhmää, muodostaa inklusiivinen ajattelu silloin toiminnan ytimen.

Oma halu kehittyä pedagogina oli kuin hyppy tuntemattomaan. Tuo hyppy oli kuitenkin helppo tehdä, kun koin että minulla on työnantajan tuki. Ajattelen, että meidän oppilaitoksemme kohdalla tilanne inklusiivisen toiminnan kehittämiseksi on hyvä esihenkilö- ja resurssitasolla. Nämä elementit mahdollistavat paljon, mutta saavutettavuuden ja näkyvyyden eteen voimme itse kukin tehdä enemmän. Inklusiivisen toimintakulttuurin eteen tehtävä työ pitää lähteä sisältäpäin kumpuavana haluna kehittää omaa pedagogista ammattitaitoa, sekä toimia yhdenvertaisen musiikinopetuksen mahdollistajana. Opettajakunnan kouluttaminen kohtaamaan inklusion haasteita ja mahdollisuuksia on pitkäjänteistä työtä, joka on haasteellista sovittaa lukuvuosikalenteriin. Kysymyksessä voisi olla monivuotinen projekti, joka sisältäisi laaja-alaisia ja moniammatillisia näkökulmia ammattitaidon kehittämiseen ja erilaisten oppijoiden kohtaamiseen.

Kesällä 2021 tekemäni kahden päivän harjoittelu Kirsikodin bändileirillä kehitysvammaisten ihmisten taideyhteisössä antoi hyvät perusteet, jonka avulla suunnittelin oman kurssin toteutuksen ja sisällön. Olen kiitollinen sieltä saamastani palautteesta ja sisällöllisestä annista. Tuo työskentely oli yhteisopettajuutta parhaimmillaan.

Haasteita, joita kohtasin tämän opinnäytetyön aikana, olivat kurssin käynnistyminen tarvittavalla osallistujamäärällä, harjoituskerran pituus talvikaudella 2022, sekä yksin opettamisen haasteet. Yllätyin, miten haastavaa kurssille oli saada osallistujia ja kuinka paljon jouduin tekemään pohjatyötä ja yhteydenottoja eri toimijoihin, yhdistyksiin ja järjestöihin, että kurssi saatiin käyntiin. Uskon että tämä johtuu kulttuurista, jossa ei osata tällä hetkellä odottaa ja vaatia yhdenvertaisia musiikin harrastamisen mahdollisuuksia erilaisille oppijoille. Näin mahdollisuuksia ei myöskään osata etsiä esimerkiksi kansalaisopiston kurssikalenterista. Inklusion ideaalitalanne tietenkin olisi, että erillisiä ryhmiä ei olisi. Jatkamalla pitkäjänteistä työtä erityisryhmien parissa olen varma, että tämäkin on vielä todellisuutta lähitulevaisuudessa ja pian voisimme nähdä entistä inklusiivisempia orkestereita, sekä bändejä.

Jouduimme tiivistämään opetuskerran pituutta puoleentoista tuntiin talvikaudella 2022. Tämä oli liian pitkä kokoontuminen erityisryhmän kanssa, varsinkin kun olin yksin vastuussa opettamisesta. Noin pitkään harjoituskertaan sisältyi helposti liikaa samojen yhteislaulujen kertaamista ja huomasi, että pitkä oppimistilanne voi aiheuttaa väsymystä ja hämmennystä. Tarkastellessani tuota toimintaa ja ajanjaksoa, olisin voinut ottaa paljon enemmän yhteislaulua, sekä käyttää apuna kommunikoinnin tukitoimia, kuten apuviittomia ja kuvia.

Kurssin sisällön konkreettinen tavoite oli soittamaan oppiminen, sekä yhteislaulun ilo. Mielestäni sisällön konkreettinen tavoite toteutui kirkeästi kurssin aikana. Henkilökohtaisilla osaamisen tasoilla opittiin soittamaan ja laulamaan, sekä sisäistettiin peruselementtejä musiikista. Musiikillisia tavoitteita ja tehtäviä lisättiin pikkuhiljaa, esimerkiksi soittamalla laajempia soitteja pianolla ja erilaisia kompeja rummuilla.

Musiikki ja liike kuuluvat yhteen. Laulu ja tanssi ovat ihmisen alkukantaisimpia tapoja toteuttaa ja ilmaista itseään. Uskon että vahvasta kehollisuudesta oli hyötyä soitinten hallintaan. Koen, että liikkeen vaikutus esimerkiksi rytmien ja aika-arvojen opettelun apuna oli merkittävä. Mielestäni kurssilla opittiin hyvin myös tempossa soittaminen, yhteislaulun aloittaminen ja lopettaminen yhtä aikaa, kapaleen laskeminen käyntiin ja aloittaminen hiljaisuudesta, dynaamiset vaihtelut ja eri musiikkityylit.

Opin että yksin heterogeenisen ryhmän kanssa toimiminen on haasteellista. Henkilökohtaisen tuen antaminen samaan aikaan kaikille oli haastavaa yksin opettaessa. Joskus jaoin tukitoimia pienempiin osiin ja esimerkiksi soittamista tai laulamista harjoiteltiin yksilökohtaisesti. Siinä oli vaarana, että toiset turhautuvat sillä välin. Opin että bändikurssin kehittäminen jatkoa varten vaatii yhteisopettajuutta osallistujien onnistumisen elämyksen mahdollistamiseksi. Tämä toteutuikin lukuvuonna 2022–2023, jonka ohjasin toisen musiikkipedagogin kanssa. Tämä yhteisopettajuus toi sisältöön lisää monipuolisuutta, näkemystä, pedagogista osaamista ja mahtavaa yhteishenkeä sekä ennen kaikkea lisää onnistumisen elämyksiä.

Kirjallisen raportin haasteet olivat tekninen kirjoittaminen, lähteiden ajoittainen yksipuolisuus, sekä aineiston käyttö. Koin itselleni vaikeaksi lähdekirjallisuuden käsittelyn, etsimisen ja koostamisen tutkimukselliseksi raportiksi, jossa olisi koko ajan punainen lanka näkyvillä. Prosessi veikin aikaa paljon jäsentyäkseen. Luovana ihmisenä koin lähdekirjallisuuteen ja tutkimuksiin perustuvan teknisenkir-

joittamisen haasteellisena, joka kylläkin helpottui prosessin edetessä. Minulla oli ilo ja suuri ammatillinen hyöty haastatella Markku Kaikkosta. Hänen kirjallinen tuotantonsa on poikkeuksellisen laajaa erityismusiikkikasvatuksen alueella ja koenkin, että työni lähdeaineisto voi paikka paikoin olla yksipuolista pohjautuen joko Markku Kaikkosen tai Tuulikki Laeksen teksteihin.

Haastattelun lisäksi laadin sähköpostikyselyn musiikkipedagogeille, jotka ovat työskennelleet erityisryhmien ja inklusion parissa. Sain kattavat vastaukset kolmelta eri musiikkipedagogilta. Näillä on ollut merkittävä vaikutus työni kehittämiseen myös jatkossa ja vertailtaessa pedagogisia menetelmiä ja toimintamalleja. Uutta konkreettista apua erilaisten oppijoiden opettamiseen sain myös Johanna Hasun (2023) Nuottinuotta julkaisusta. Se on vuonna 2023 julkaistu kirja oppimisen vaikeuksiin musiikinopetuksessa, joka sisältää teoriaa ja käytännön ohjeita ja harjoituksia.

Bändikurssi jäi kansalaisopiston pysyvään kurssivalikoimaan ja toivon mukaan ajan myötä sieltä ohjautuu opiskelijoita myös musiikkiopisto-opintoihin. Meiän Bändi on ollut näkyvästi esillä paikallisessa musiikkitoiminnassa ja bändin seuraavan lukuvuoden toiveissa olisi tutustumismatka Helsinkiin musiikkikoulu Resonaariin, sekä mahdollinen matka Islantiin Reykjavikiin tutustumaan erilaisten oppijoiden musiikkioppilaitokseen.

Jokaisella ihmisellä on erityisiä kykyjä ja jokaisella tulisi olla yhdenvertaiset mahdollisuudet toteuttaa niitä. Koen, että tekemäni käytännöntyö kehitysvammaisten bändin ohjaajana, sekä opinnäytetyöni kirjallisen työn laatiminen kehittivät minua inklusiivisemmaksi pedagogiksi, sekä antoivat näkökulmia, kuinka kehittää toimintaa jatkossakin.

Iisalmen kaupungin brändissä puhutaan ihmeestä ja IHMe on myös kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen harrastamisen malli. Elinkeinoelämän slogan on "Emme odota ihmeitä. TEEMME NIITÄ." Opinäytetyöni myötä koen, että tämä olisi ohje myös meille taiteen perusopetuksen toimijoille taata ihmeitä tekevä oppimisen malli. Malli, joka on ulospäin avoin, tasa-arvoinen ja korkealaatuinen tavoitteellinen musiikinopiskelu kaikille ihmisille. Tuloksena olisi aidon inklusiivinen musiikkioppilaitos ja todellinen Iisalmen ihme.

LÄHTEET

- AAIDD 2010. Intellectual disability – Definition, Classification, and Systems of Support. Washington DC. American Association on Intellectual and Developmental Disabilities.
- Amabile. Floora-hanke. Verkkojulkaisu. <https://www.amabilery.fi>. Viitattu 11.4.2023.
- Gardner, Howard 1993. Frames of mind. The theory of multiple intelligences. New York: BasicBooks.
- Hasu, Johanna 2023. Nuottinuotta: Oppimisen vaikeudet musiikinopetuksessa – Teoriaa ja harjoituksia. Jyväskylä: Niilo Mäki Instituutti.
- Helén, Elina 2016. Sata – Saavutettava lastenkulttuuri ja taiteen perusopetus -hanke. Esiselvityksen raportti. Tampereen kaupunki. Verkkojulkaisu. http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tutkimukset_ja_raportit/Sata-hankkeen_esiselvitysraportti_2016.pdf. Viitattu 11.4.2023.
- Hennenberg, Beate 2019. Verkkojulkaisu. <https://kultur-und-inklusion.net/beate-hennenberg-inklusion-und-diversitaet-an-der-mdw-universitaet-fuer-musik-und-darstellende-kunst-qualitytaetsmerkmale-einer-modernen-universitaet/>. Viitattu 19.2.2023.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hirsto, Laura 2016. Tutkivan opettajuuden käytäntöjä ja mahdollisuuksia opettajankoulutuksen opetussuunnitelmissa. Teoksessa (toim.) Juvonen, Antti, Mäkitalo-Siegl, Kati, Nygren, Hanna, Tossavainen, Timo & Heikkinen, Jouko Taitoa, taidetta ja teknologiaa – kohti uutta opettajankoulutuksen mallia. Joensuu: University of Eastern Finland.
- Hopea, Saija & Mäkinen, Maarit, SATA2-hankkeen projektikoordinaattorit 2020. Saavutettavuusopas lastenkulttuuri-keskuksille ja taiteen perusopetuksen oppilaitoksille.
- Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Verkkojulkaisu. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. Viitattu 20.11.2022.
- Jyväskylän yliopisto – Koppa 2021. Verkkojulkaisu. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/metelmapolkuja/tutkimusprosessi/tutkimuksen-suunnittelu>. Viitattu 30.4.2023.
- Kaikkonen, Markku & Uusitalo, Kaarlo 2005. Soita mitä näet. Kuvionuotit opetuksessa ja terapiassa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Kaikkonen, Markku 2009. Eryitysmusiikkikasvatus. Teoksessa Loivuori, Jukka, Paananen, Pirkko & Väkevää, Lauri (toim.) Musiikkikasvatus - näkökulmia kasvatukseen, opetukseen ja tutkimukseen. Vaasa: Suomen Musiikkikasvatuseura – FISME r.y. 203–218.
- Kaikkonen, Markku & Laes, Tuulikki 2011. Eryitysmusiikkikasvatus edistää oppimisen tasa-arvoa. Teoksessa Riian kaupungin opetus-, kulttuuri- ja urheiluvirasto, Kaikkonen, Markku, Petraškeviča, Anna & Väinsar, Sirli Musiikki kuuluu kaikille. Eryitysmusiikkikasvatuksen käsikirja opettajalle. Riika, Latvia: SIA E-FORMA. 10–13.
- Kaikkonen, Markku 2012. Kohti inklusiivista musiikinopetusta. Teoksessa Jordan-Kilki, Päivi, Kauppinen, Eija & Viitasalo-Korolainen, Eeva (toim.) Musiikkipedagogin käsikirja, vuorovaikutus ja kohtaaminen musiikinopetuksessa. Tampere: Suomen Yliopistopano Oy. 28–36.
- Kaikkonen, Markku & Laes, Tuulikki 2013. Musiikkikasvattaja inklusion ja tasa-arvoisen oppimisen edistäjänä. Teoksessa Juntunen, Marja-Leena, Nikkanen, M. Hanna & Westerlund, Heidi (toim.) Musiikkikasvattaja, kohti reflektiivistä käytäntöä. Jyväskylä: PS-kustannus. 105–115.

Kaikkonen, Markku 2015. Music for all – Everyone has the Potential to Learn Music. Teoksessa/In Blair, Deborah & McCord, Kim (toim.)/(eds.) Exceptional Music pedagogy for Children with Exceptionalities: International Perspectives. Oxford University Press.

Kaikkonen, Markku, Salo, Juha, Vannasmaa, Päivi & Mäki, Maiju (toim.) 2020. Mahtava musiikki. Opas tasa-arvoiseen ja motivoivaan musiikinopetukseen. Espoo: Opikse.

Kallio, Tuomo, Salo, M. Jarkko, Vanhanen, Juho 2008. Louhimon metodiopas bändiohjaukseen. Seinäjoki: Louhimo.

Kaski, Markus, Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus. 6. painos. Sanoma Pro Oy.

Kivirauma, Joel 2009. Erityispedagogiikka tieteenä. Teoksessa Moberg, Sakari, Hautamäki, Jarkko, Kivirauma, Joel, Lahtinen, Ulla, Savolainen, Hannu & Vehmas, Simo Erityispedagogiikan perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kovanen, Timo 2019. Väitöskirja Musiikkikasvatus ja markkinahallinta. Jyväskylän yliopisto.

Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka. 2. painos. Jyväskylä: Bookwell Oy.

Laes, Tuulikki, Juntunen, Marja-Leena, Heimonen, Marja, Kamensky, Hanna, Kivijärvi, Sanna, Nieminen, Kati, Tuovinen, Tuulia, Turpeinen, Isto, Elmgren, Heidi, Linnapuomi, Aura & Korhonen, Outi 2018. Saavutettavuus ja esteettömyys taiteen perusopetuksen lähtökohtana. ArtsEqual Policy brief.

Laes, Tuulikki, Westerlund, Heidi, Väkevä, Lauri & Juntunen, Marja-Leena 2018. Suomalainen musiikkioppilaitosjärjestelmän tehtävä nyky-yhteiskunnassa. Ehdotelma systeemiseksi muutokseksi. Artikkel. Tieteellinen aikakauslehti Musiikki 2/2018.

Lavaste, Anna-Elina 2012. Musiikin erityispedagogiikka – mitä se on? Verkkajulkaisu. <https://taidepedagogiikka.savonia.fi/wp-content/uploads/2020/04/musiikin-erityispedagogiikka-mita-se-on.pdf>. Viitattu 19.11.2022.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2016. Yhdenvertaiset mahdollisuudet harrastaa – painopisteenä harrastamisen hinta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:19.

Suomen perustuslaki. Verkkajulkaisu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>. Viitattu 12.4.2022.

Taiteen perusopetuksen laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2017. Verkkajulkaisu. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/186920_taideen_perusopetuksen_laajan_oppimaaran_opetussuunnitelman_perusteet_2017-1.pdf. Viitattu 19.11.2022 ja 15.1.2023.

Taiteen perusopetuksen musiikin laajan oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2002. Verkkajulkaisu. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/taiteen-perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>. Viitattu 19.11.2022 ja 15.1.2023.

Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän oppimäärän opetussuunnitelman perusteet 2005. Verkkajulkaisu. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/taiteen-perusopetuksen-opetussuunnitelman-perusteet>. Viitattu 19.11.2022.

Takala, Marjatta, Äikäs, Aino & Lakkala, Suvi (toim.) 2020. Mahdoton inkluusio? Tunnista haasteet ja mahdollisuudet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Unesco, The Salamanca statement 1994. Verkkajulkaisu. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000098427>. Viitattu 12.4.2022.

Vernerinet verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta. Verkkopalvelua ylläpidetään yhteistyössä kehitysvamma-alan toimijoiden kanssa. Yhteistyötä johtaa Kehitysvammaliitto. Verkkojulkaisu. verneri.net/yleis/kehitysvammaisuuden-maaritelmiä. Viitattu 12.4.2022 ja 12.2.2023.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi

Vilka, Hanna 2021. Tutki ja kehitä. 5., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Väkevä, Lauri, Westerlund, Heidi & Ilmola-Sheppard, Leena 2017. "Social Innovations in Music Education: Creating Institutional Resilience for Increasing Social Justice". *Action, Criticism, and Theory for Music Education* 16 (3): 129–147.

Yhdenvertaisuuslaki. Verkkojulkaisu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325#Pidm45053758060272>. Viitattu 19.4.2022 ja 9.3.2023.

YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1948. Verkkojulkaisu. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus>. Viitattu 12.4.2022.

YK:n vammaisyleissopimus. Verkkojulkaisu. https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2#idm45053757789232. Viitattu 12.4.2022.

Ylä-Savon musiikkiopiston opetussuunnitelma 2018. Verkkojulkaisu. <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.iisalmi.fi%2Floader.aspx%3Fid%3Da326c86d-8866-4769-8637-74253541004b&wdOrigin=BROWSELINK>. Viitattu 19.11.2022

LIITTEET

Liite 1: Tuntisuunnitelmaesimerkkejä

22.9.2021, 2. kokoontumiskerta, aiheena rytmi. Konsertti-sali

Nivelten öljyminen rauhallisen musiikin tahdissa

- käydään rauhassa pyöritellen läpi hartiat, käsivarret, ranteet, pää ja nilkat
- Kurotellaan ja venytellään puolelta toiselle, kehon keskiviivan ylitys
- "Lakaistaan" huolet pois
- Kuuntelu ja keskittyminen alkavaan musiikkihetkeen

Kehorytmejä

- Muistellaan vielä toistemme nimet läpi taputtaen ja tömistellen

Äänenavauslaulu

- "Soiva siili" äänenavauslaulu
- Ryhmä toistaa kuulemansa fraasit
- Keksitään lauluun sopivia tavuja ja äänteitä
- Lopuksi laulaen vuorovaikutteinen keskustelu: "Oikein hyvää päivää", "Mitä Sinulle kuuluu?", "Kiitoksia hyvää", "Tervetuloa"
- Keskustelun fraaseja voidaan varioida ja vaihtaa, kysellä kuulumisia, mitä syönyt aamiaiseksi, millainen viikko ollut jne.

Beat-komppi

- Harjoitellaan peruskomppia, käsien ja jalan yhteistoimintaa
- Ohjaa soittajien peilikuvana

Liike bluegrass musiikkiin

- Improvisoitua liikettä eri nuottien aika-arvoihin
- Liike joka iskulle (4/4), tai muodostetaan asento puoli- ja kokonuoteille. Ohjaaja näyttää ja sanoo aina minkä pituista nuottia tehdään

Yhteissoittoa: Kolme Cowboyta ja Pohjolan tuulet

- Ensin laulaen yhdessä
- Sävelien ja värien hahmottaminen nuotista ja mukaan soittoon
- Yhdessä aloitukset ja lopetukset

Loppurentoutus ja kiitokset

- Rauhallinen musiikki taustalla

13.10.2021, 5. kokoontumiskerta, aiheena laulaminen, rummut ja sanojen ideointi omaa laulua varten. Kellari

Venyttelyt ja kehonavaus

- Rauhallisen musiikin tahtiin
- Kuuntelu ja rauhoittuminen tilanteeseen

Äänenavauslaulu

- Ryhmä toistaa kuulemansa fraasit
- Vuorovaikutusta jokaisen kanssa vuorollaan, kaikille toivotetaan Hyvää huomenta nimellä myös laulussa

Yhteislaulua

- Päivänsäde ja menninkäinen

Rumpuihin tutustuminen ja kokeilu

- Rumpujen osat
- Beat-kompin kokeilua

Yhteissoittoa

- Kerrataan edellisiä lauluja

Oman laulun sanoittaminen: mietitään bändiämme ja tekemistämme kuvaavia sanoja, joista tehdään meidän bändistämme kertova laulu

Loppurentoutus ja kiitokset

16.2.2022, 17. kokoontumiskerta. Bändiluokka

Konserttitilaan tutustuminen

Alun rauhoittuminen

- Hengittelyä syvään ja silmät kiinni
- Venyttelyt
- Ylös - alas, auki - kiinni

Äänenavaus

- Ihahaa
- Asikkalan puiset rattaat ja Kaksipa poikaa Kurikasta. Erikseen ja yhtä aikaa, sävyillä leikittely
- Mukaan myös perkussioita. Perkussioilla myös rytmiharjoituksia, toistot toisten esimerkeistä: oman vuoron odottaminen

Muutama yhteislaulu toiveiden ja ehdotusten mukaan

Harjoittelu esiintymistä varten: Kolme Cowboyta

Loppurauhoittuminen ja kiitokset

- Jokainen vuorollaan improvisoidulla liikkeellä ulos

Liite 2: Sähköpostikysely musiikkipedagogeille

1. Kuinka kauan olet työskennellyt inklusiivisen musiikinopetuksen parissa ja missä eri muodoissa?
2. Mikä on oma koulutus-/työtausta ja mikä innosti inklusiiviseen musiikinopetukseen?
3. Millaisia ominaisuuksia vaaditaan musiikkipedagogilta, joka työskentelee erityistä tukea tarvitsevien parissa? Millainen osaaminen ja taito tukevat sitä?
4. Millaisia asioita huomioit toiminnan suunnittelussa?
5. Mitä olet oppinut musiikin opetuksesta erityisoppilaille käytännön kautta?
6. Millaisia haasteita olet kohdannut ohjaamassasi toiminnassa?
7. Millaiset keinot olet havainnut hyväksi opiskelijoiden osallistamisessa?
8. Oletko integroinut oppilaitasi/ryhmääsi muuhun toimintaan? Jos olet, niin millaiseen ja voitko kuvailla sitä käytännössä?
9. Millaisia tavoitteita toiminnalla on? Löytyykö tavoitteita opetussuunnitelmasta, oletko lisäksi itse luonut tavoitteita (mahdollisesti mitä)?
10. Kuinka arvioit tavoitteiden toteutumista?
11. Voisitko kertoa yhden opetustilanteen käytännön tasolla:
 - a. Suunnittelu
 - b. Toimintaympäristö (esteettömyys?)
 - c. Ryhmäkoko
 - d. Kesto
 - e. Aikajänne (kuinka monta kokoontumiskertaa, onko kyseessä jonkin oppilaitoksen lukuvuosi tms.)
 - f. Soittimet
 - g. Ohjelmisto
 - h. Työtavat (onko esimerkiksi liikettä/tanssia soittamisen ja laulamisen lisäksi)
 - i. Onko paikalla ohjaajia/henkilökohtaisia avustajia
12. Millaisia merkityksiä näet inklusiivisella musiikkikasvatuksella ja omalla toiminnallasi?
 - a. Yksilön kannalta
 - b. Yhteiskunnan tasolla
13. Miten tärkeänä pidät verkostoitumista kollegoiden kanssa, jotka työskentelevät erityistä tukea tarvitsevien kanssa?
14. Koetko että toimintasi lisää yhdenvertaisuutta ja miten?
15. Mihin toimintasi tähtää?
16. Millaista tukea saat toimintaasi työnantajalta?
17. Haluaisitko vielä lisätä/kertoa omin sanoin jotakin?

Liite 3: Sähköposti yhteistyön tiedustelusta

Lähetetty 8.1.2021

Aihe: Erilaisten oppijoiden bändi, kehittämistyö

Hei,

Lähestyn teitä tiedustelulla, löytyisikö teidän asiakkailtanne mielenkiintoa seuraavanlaiseen toimintaan. Toimin laulunopettajana Ylä-Savon musiikkiopistossa, sekä kansalaisopistossa. Töiden ohessa opiskelen myös taidepedagogiaa Savonian yamk:ssa ja tiedusteluni liittyykin kyseisiin opintoihin.

Opinnäytetyöni on kehittämistyö työnantajalleni Iisalmen kansalaisopistolle. Tarkoitus on muotoilla bändikurssi, joka on pedagogisesti ja taiteellisesti laadukas, sisällöllisesti mielenkiintoinen ja sopiva kokonaisuus erilaisille oppijoille. Kurssi olisi ohjattua bänditoimintaa kehitysvammaisille ihmisille ja työni olisi ohjaamisen lisäksi kehittää edellä mainitut kriteerit täyttävä kokonaisuus.

Koska kyseessä on kansalaisopiston kurssi, on sillä tietyt raamit. Osallistujamäärä rajattaisiin kahdeksaan henkilöön, aikajänne on syyskuusta huhtikuun loppupuolelle. Syyskausi sisältää 12 kokoontumiskertaa, kevätkausi 12–13. Kokoontuminen tapahtuisi viikoittain ja tunnin kesto olisi maksimissaan 60min. Kurssin hinta olisi noin 30–50€ per osallistuja.

Tilat on mahdollista järjestää kulttuurikeskuksen puolesta (erillinen bänditila, jossa instrumentteja valmiina ja johon pääsy hissillä, mutta vaikea kulkuinen pyörätuolille), tai sitten jos teillä on ehdottaa jotakin tilaa, johon olisi helppo kaikkien kokoontua viikoittain soittamisen ja laulamisen merkeissä.

Sisältö, toteutustavat ja lopulliset instrumentit jäsenyivät kurssin alussa. Kurssi alkaisi tutustumalla ja opettelemalla soittamaan eri bändisoittimia, sekä mahdollisesti soveltavia soittimia. Alussa mietitään myös osallistujien henkilökohtainen ja yhteinen tavoite. Ajatukseni on, että keväällä 2022 meillä olisi pieni esiintyminen (vapaaehtoinen) tämän bändin kanssa.

Erilaisten oppijoiden bändin ajatus on musiikin riemu ja yhteissoiton ilo, yhdenvertaisuus ja taiteen tekemisen rajattomuus ja monet muodot.

Ystävällisin terveisin

Timo Turunto

Liite 4: Sähköposti osallistujamäärän kasvattamisesta

Lähetetty 6.9.2021

Aihe: Kehitysvammaisten aikuisten bändikurssi Iisalmen kansalaisopistossa

Hei Xxx,

Toimin laulunopettajana Ylä-Savon musiikkiopistossa ja kansalaisopistossa. Sain Xxxx vinkin olla sinuun yhteydessä seuraavanlaisen asian tiimoilta.

Opiskelen töiden ohessa taidepedagogiaa Savonian yamk:ssa ja opinnäytetyönä toteutan kehittämistyön Iisalmen kansalaisopistolle. Kahden viikon päästä käynnistyy bändisoiton kurssi, joka on suunniteltu kehitysvammaisille aikuisille. Opetus tapahtuu keskiviikko aamupäivisin ja tarjoaa näin ollen taiteellista ja musiikin täyteistä päivätoimintaa.

Jotta kurssilla olisi edellytykset käynnistyä, tarvittaisiin vielä muutama osallistuja lisää. Tämän vuoksi olenkin sinuun yhteydessä. Olisiko kauttasi mahdollista saada viestiä eri palvelu- ja päivätoimintayksiköihin, tai osaisitko sanoa vielä henkilöä kehen olla yhteydessä?

Olisin avusta erittäin kiitollinen, että saisimme kurssin pyörimään ja jatkossa kehitettyä tarjontaa ja toimintaa erityisoppijoille musiikkiopiston ja kansalaisopiston puolella.

Laitan tässä vielä suoran linkin ilmoittautumiseen ja kurssikuvaukseen:
<https://www.opistopalvelut.fi/iisalmi/course.php?l=fi&t=4368>

Hyvää syksyn jatkoa
Parhain terveisin,
Timo Turunto